

PVSK m. 4/A KAPSAMINDA DURDURMA VE KİMLİK SORMA^(*)

Öğr. Gör. Zeliha ALPSOY^(**)

ÖZET

Durdurma ve kimlik sorma birbirinden farklı işlemler olmakla birlikte mevzuatımıza bakıldığında kanun koyucunun farklı bu iki işlemi aynı madde kapsamında düzenleme eğiliminde olduğu görülmektedir. Her iki işlem de çeşitli kanunlarda düzenlenmekle birlikte çalışmada Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu (PVSK) m. 4/A temel alınarak konu incelenmiştir.

Durdurma ve kimlik sorma işlemleri kolluk tarafından icra edilen işlemlerdir. Bu nedenle çalışmada önce kolluk kavramı ve kolluk türleri hakkında bilgi verilmiştir. Kolluğa ilişkin verilen bilgilerin ardından çalışmanın ilk ayağını oluşturan durdurma işlemi incelenmiştir. Durdurma üst başlığı altında işlemin ilişkili olduğu hak ve özgürlükler, işlemin benzer işlemlerden farkları, makul sebep kavramı, durdurma sebepleri ve durdurma yetkisinin kullanılması incelenmiştir. Çalışmada özellikle durdurma işlemi ile kısıtlanan hak ve özgürlükler ortaya konulmaya çalışılmış konuya ilişkin tartışmalara yer verilmiştir.

Durdurma işleminin incelenmesinin ardından çalışmanın diğer ayağı olan kimlik sorma işlemi incelenmiştir. Bu başlık altında kimlik kavramı ile kimlik sorma işlemiyle bağlantılı hak ve özgürlükler üzerinde durulmuştur.

Her iki işleme ilişkin doktrindeki görüşlere yer verildikten sonra konu yargı kararları açısından da değerlendirilmiştir.

Çalışmanın son kısmında hukuka aykırı icra edilen durdurma ve kimlik sorma işlemlerinin sonuçları ve bu işlemleri denetlenme yolları incelenmiştir.

Kişinin hukuk kurallarına uyuyor olması, bu işlemlerin kendisi hakkında uygulanmayacağı anlamına gelmemektedir. Bu nedenle ceza hukuku kapsamında yer alan diğer tedbirlere nazaran karşılaşımla ihtimali daha yüksek olan bu işlemlerin hukuki çerçevesinin bilinmesi öğretiyi uygulama bakımından yararlı olacaktır.

Anahtar Kelimeler

Durdurma, Kimlik Sorma, Kolluk, Yoklama, Seyahat Hürriyeti.

(*) DOI: 10.33432/ybuhukuk.1356323 - Geliş Tarihi: 06.09.2023 - Kabul Tarihi: 10.01.2024.

(**) KTO Karatay Üniversitesi, Adalet Meslek Yüksekokulu, Konya-Türkiye,
E-posta: zeliha.alpsoy@karatay.edu.tr; Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0001-5260-6117>.

STOPPING AND ASKING FOR IDENTITY WITHIN THE SCOPE OF ARTICLE 4/A OF THE LAW ON POLICE DUTIES AND POWERS (PVSK)

ABSTRACT

Whereas stopping and asking for identity are different procedures, when our legislation is examined, it is seen that the legislator tends to regulate these two different procedures under the very same article. Even though both procedures are regulated in various laws, this study examines the issue based on Article 4/A of the Law on Police Duties and Powers (PVSK).

The procedures of stopping and asking for identity are carried out by law enforcement. Therefore, the study first provides information on the concept of law enforcement and types of law enforcement. Following the information on law enforcement, the stopping process, which constitutes the first pillar of the study, is analyzed. The rights and freedoms related to the procedure, the differences of the procedure from similar procedures, the concept of reasonable cause, the reasons for stopping, and the use of the authority to stop are examined under the subheading of stopping. In the study, the rights and freedoms restricted by the stopping procedure are tried to be revealed and discussions on the subject are included.

Following the examination of the stopping process, the other pillar of the study, asking for identity, is examined. Under this heading, the concept of identity and the rights and freedoms related to the process of asking for identity are emphasized. After the views in the doctrine on both procedures are given, the subject is evaluated in terms of judicial decisions. In the last part of the study, the consequences of unlawful stopping and asking for identity and the ways of controlling these procedures are analyzed. The fact that a person complies with the rules of law does not mean that these procedures will not be applied to the person. Therefore, knowing the legal framework of these procedures, which are more likely to be encountered compared to other measures within the scope of criminal law, will be beneficial in terms of doctrine and practice.

Keywords

Stopping, Asking for Identity, Law Enforcement, Inquiry, Freedom of Travel.

GİRİŞ

İnsanlar toplumsal hayatın bir gereği olarak evlerinin dışında bulunabilirler. Bu insanlardan bazıları hukuk ile çizilen sınırlara riayet etmeye özen gösterirken, bazıları da hukuk dışına çıkma amacıyla hareket etmektedir. Durdurma ve kimlik sorma her iki insan grubuna da uygulanabilecek işlemlerdir. Yani kanunlara riayet ediyor olmak kişinin durdurulması ya da bu kişiye kimlik sorulmasını engelleyici bir durum değildir.

Hukuk kurallarına uygun bir hayat sürmeyi amaçlayan insanların kolluk görevlileri ile karşı karşıya kalmaları olasılığı, hukuk kurallarına uymayanlara göre daha azdır. Fakat durdurma ve kimlik sorma işlemlerinin hangi hallerde uygulanacağına ilişkin belirsizliklerin bulunması bu durumu değiştirebilir. Bu nedenle işlemlerin kime, hangi şartlar altında uygulanabileceğine ilişkin düzenlemelerin keyfiliğe yakın bir belirsizlik taşımaması gerekir.

Çalışmada, PVSK¹ m. 4/A'daki düzenleme merkeze alınarak konu incelenmiştir. Bahsi geçen işlemlerin uygulamadaki yansımalarıysa, konuya ilişkin mahkeme kararları vasıtasıyla çalışmaya dahil edilmeye çalışılmıştır.

I. KOLLUK

A. KAVRAM

Kişilerin güven içerisinde yaşamalarını sağlamak devletin görevidir. Devlet bu görevini, diğer hizmetlerinden ayrı bir teşkilatı olan ve kolluk olarak isimlendirilen kamu hizmeti vasıtasıyla yerine getirir². İç güvenliğin sağlanmasına ilişkin hizmetler, kolluk tarafından yerine getirilir³. Kamu düzeni, kolluk teşkilatı tarafından kolluk faaliyetleri kapsamında sağlanır⁴. Kolluk, kamu düzenininin

¹ T.C. Resmî Gazete, S: 2751, T: 14.07.1934.

² Çağlayan, Ramazan (2018) İdare Hukuku Dersleri, 6. Baskı, Ankara, Adalet, s.261.

³ Yenisey, Feridun/Nuhoğlu, Ayşe (2020) Ceza Muhakemesi Hukuku, 8. Baskı, Ankara, Seçkin, s.165.

⁴ Çağlayan, s.265.

bozulmasını engellemek ve kamu düzeni bozulmuş ise yeniden tesisini sağlamak için çeşitli faaliyetlerde bulunur⁵.

Kolluğun suç öncesi ve suç sonrasında olmak üzere iki tür kollama görevi vardır. Suç öncesinde koruma, önleme ve yardım suretiyle; suç sonrasındaysa suç ve suçluların araştırması suretiyle bu görevlerini yerine getirir⁶. Kolluk görev bakımından yapılan tasnife göre adli ve idari kolluk şeklinde alt başlıklara ayrılır. İdari kolluk ise genel idari kolluk ve özel idari kolluk olarak kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır⁷.

PVSK'nın açılımında "Polis" ifadesine yer verilmesine rağmen, buradaki polis kelimesi bir kolluk türü olan polisi değil, kolluk kavramını temsilen kullanılmıştır. PVSK'daki hükümler sadece polis tarafından değil, tüm kolluk tarafından doğrudan uygulanabilir nitelikte olan hükümlerdir⁸. PVSK m. 25⁹ bu durumun yasal dayanağını oluşturmaktadır. Bu nedenle çalışmada PVSK hükümleri değerlendirilirken polis yerine kolluk kavramı tercih edilmiştir. PVSK, genel kolluğun görev ve yetkileri açısından ortak bir kanun niteliğindedir¹⁰. PVSK'da ağırlıklı olarak suçun işlenmesini önlemeye yönelik tedbirler düzenlenmiştir. Suç işlenmesi sonrasında başvurulacak olan tedbirler ise çoğunlukla Ceza Muhakemesi Kanunu¹¹nda (CMK) düzenlenmiştir¹².

⁵ **Akyılmaz, Bahtiyar/Sezginer, Murat/Kaya, Cemil** (2017) Türk İdare Hukuku, 8. Baskı, Ankara, Seçkin, s.642.

⁶ **Yenisey/Nuhoğlu**, s.165.

⁷ **Çağlayan**, s.271.

⁸ **Erdağ, Ali İhsan** (2010) "Kolluğun "Durdurma ve Kimlik Sorma" Yetkisi (PVSK madde 4/A)", Ankara Barosu Dergisi, S:4, s.39, <<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/397756>> s.e.t. 20.12.2023.

⁹ PVSK m. 25 "*Polis teşkilâtı bulunmayan yerlerde il, ilçe ve bucak jandarma komutanları ile jandarma karakol komutanları bu kanunda yazılı vazifeleri yapar ve yetkileri kullanırlar.*"

¹⁰ **Sönmez, Nevzat** (2011) "Önleyici Kolluk Hizmetleri Bağlamında Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'na Göre Polisin Durdurma Yetkisi", Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:6, S:1, s.221.

¹¹ **T.C. Resmî Gazete**, S: 25673, T: 17.12.2004.

¹² **Eryılmaz, Mesut Bedri** (2012) Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, 1. Baskı, Ankara, Seçkin, s.417-418.

PVSK m. 2'de kolluğun genel emniyete ilişkin görevleri ikiye ayrılmıştır. Buna göre kolluk, düzenleyici işlemler ve kamu düzenine aykırı hareketlerin işlenmesinin bu kanunda çizilen sınırlar çerçevesinde önüne geçmek ve işlenmiş olan suçlara ilişkin olarak CMK'da gösterilen görevleri yerine getirmekle görevlidir (PVSK m. 2/1-A-B).

B. ADLİ KOLLUK VE İDARİ KOLLUK

Ülkemizde kolluk personeli ya da kolluk teşkilatına yönelik adli kolluk/idari kolluk şeklinde bir ayırım bulunmamaktadır. Burada kolluk faaliyetine yönelik olarak adli kolluk/idari kolluk ayırımı yapılmaktadır¹³. Personelin görev alanı adli kolluk veya idari kolluk şeklinde sınırlandırılmamıştır. Bu ayırım, yapılan işin niteliği göz önüne alınarak yapılmaktadır. Buna göre aynı personelin hem idari kolluk hem de adli kolluk olarak görev yapması mümkündür¹⁴. İdari kolluk; suç işlenmesini, kamu düzeninin bozulmasını engellemeyi hedeflerken; adli kolluk, kamu düzenini bozan ve suç olarak tanımlanan fillerin işlenmesinin ardından harekete geçmektedir¹⁵.

Adli kolluk, idari kolluk ayırımının bazı sonuçları vardır. Buna göre¹⁶; idari kolluk, idari makamların emrinde olup bu faaliyet nedeniyle ortaya çıkan uyuşmazlıklar idari yargıda çözümlenir. Buna karşı adli kolluk, adli makamların emrinde görevini ifa ederken bu görevin ifası nedeniyle ortaya çıkan uyuşmazlıklar hakkında adli yargıya başvurur. İdari kolluk görevinden kaynaklanan bir suç işlerse 4483 sayılı Kanun hükümlerince hareket edilirken, adli kolluğun görevi nedeniyle suç işlemesi durumunda savcı tarafından olay re'sen kovuşturulur (CMK m. 161/5). İdari kolluk idare hukuku, adli kolluk ceza hukuku hükümlerine tabidir.

Tüm ülkede kamu düzenini korumak amacıyla yürütülen faaliyete genel idari kolluk faaliyeti denir. Genel idari kolluk personeli; polis, jandarma, çarşı ve

¹³ Gözler, Kemal/Kaplan, Gürsel (2017) İdare Hukuku Dersleri, 19. Baskı, Bursa, Ekin, s.580.

¹⁴ Çağlayan, s.271-272.

¹⁵ Kalabalık, Halil (2019) İdare Hukuku Dersleri, 4. Baskı, C. II, Ankara, Seçkin, s.244.

¹⁶ Kalabalık (2019), s.245-246.

mahalle bekçilerdir¹⁷. Polis ve jandarmanın faaliyet konuları aynı olmakla birlikte, faaliyet gösterecekleri yerler açısından birbirlerinden ayrılmaktadırlar¹⁸.

Kolluk tarafından yapılan işlem bir suç ile bağlantılı değil ise idari kolluk, bir suç ile bağlantılı ise adli kolluk faaliyeti içinde yer alır¹⁹. Kamu düzenini korumak amacıyla faaliyet gösteren idari kolluğun harekete geçebilmesi için bir karara/emire ihtiyacı yoktur. İdari kolluk ancak kanunda öngörülmüş ise temel hak ve hürriyetleri sınırlandırabilir²⁰.

II. DURDURMA

A. KAVRAM

Durdurma işlemi ile kolluk görevlileri kişilerin hayatındaki olağan akışın içine girmektedir. Durdurma işleminin icra edilebilmesi için durdurulan kişinin buna sebep olan bir fiil işlemesi şart değildir. Durdurma işlemi hareket halinde olan ya da duran kişilere ilişkin olarak icra edilebilir²¹. Kişilere ek olarak araçların da durdurulması mümkündür. Araçlar açısından durdurma, aracın içerisinde aranan bir kişinin bulunmadığından ya da aracın bir tehlike unsuru olmadığından emin olmak gibi amaçlarla gerçekleştirilebilir²². PVSK her ne kadar araçların durdurulması şeklinde düzenlenmiş olsa da düzenlemenin araçların değil, “*araçla seyir halindeki kişilerin durdurulması*” şeklinde olması daha yerindedir. Bu değişikliğe paralel olarak da kişilerin durdurulması ibaresinin, “*açık alanda bulunan kişilerin durdurulması*” olarak değiştirilmesi, m. 4/A’nın amacına daha uygundur²³.

¹⁷ Akylmaz/Sezginer/Kaya, s.651.

¹⁸ Çağlayan, s.277.

¹⁹ Çağlayan, s.273.

²⁰ Akylmaz/Sezginer/Kaya, s.649.

²¹ Eryılmaz, M. Bedri (2003) Türk ve İngiliz Hukukunda ve Uygulamasında Durdurma ve Arama, Ankara, Seçkin, s.32.

²² Eryılmaz (2003), s.32-33.

²³ Centel, Nur/Zafer, Hamide (2021) Ceza Muhakemesi Hukuku, 20. Bası, İstanbul, Beta, s.372, Dipnot No: 399.

Durdurulan kişi, durdurma sebebini öğrendikten sonra kendisini hala serbest hissediyor olmalıdır²⁴. Kişinin bu serbestlik hissini taşımaması halinde yapılan işlem durdurma olarak kabul edilmez. Durdurma işleminde kişi, kendisini serbest hissetmekle birlikte o an için oradan ayrılmaması gerektiğini de düşünmelidir. Bu nedenle kolluğun yapılan işlemi durdurma olarak nitelendirmesi, işlemin durdurma olarak kabul edilmesi için yeterli değildir²⁵. Esasında yakalama olan bir işlemin kolluk tarafından durdurma olarak nitelendirilmesi, yapılan işlemin durdurma olarak kabul edilmesi sonucunu doğurmamaktadır. Durdurma işlemine ilişkin yapılan bu tanımlama, işlem ile sınırlandırılan temel hak ve özgürlüğün tespiti noktasında büyük önem taşımaktadır. Bu hususta benimlenen görüş farklılıkları nedeniyle sonraki başlıklarda belirtildiği üzere, PVSK m. 4/A'nın Anayasa'ya aykırı olup olmadığı hususunda doktrinde bir tartışma bulunmaktadır.

Ortada bir zarar ihtimali varsa, başvurulacak olan tedbir türü tehlike tedbirleridir²⁶. Önlenmek istenen tehlike uzak bir tehlikeyse başvurulacak tedbir türü önleme tedbirleridir. Yakın bir tehlikenin varlığı durumundaysa koruma tedbirlerine başvurulmaktadır²⁷. Durdurma işlemi; trafik, önleme ya da adli amaçla icra edilebilir. İşlem hangi amaçla gerçekleştirilirse gerçekleştirilsin, polisin ön görülen prosedürler çerçevesinde hareket etmesi gerekir. Bu durum polisin güvenliğinin sağlanması açısından da önemlidir²⁸.

Durdurma işlemi; PVSK m. 4/A, 2016/9741 sayılı Yönetmelik m. 46, 7245 sayılı Kanun m. 7, AÖAY (Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği) m. 27, 2016/9743 sayılı Yönetmelik m. 45'te düzenlenmiştir. Çalışmada PVSK'daki düzenleme temel alınarak konu incelenmiştir.

²⁴ **Yenisey, Feridun** (2015) Kolluk Hukuku, 2. Baskı, İstanbul, Beta, s.242.

²⁵ **Yenisey** (2015), s.242; **Yenisey/Nuhoğlu**, s.304.

²⁶ **Yenisey/Nuhoğlu**, s.275.

²⁷ **Yenisey/Nuhoğlu**, s.275.

²⁸ **Galeri, Aytakin** (2009) Önleyici Polislik, 2. Baskı, Ankara, Seçkin, s.108.

B. DURDURMA VE İLİŞKİLİ OLDUĞU HAK VE ÖZGÜRLÜKLER

PVSK ile kamu düzeni sağlanmaya çalışılır. Bu amaca ulaşmaya çalışılırken karşımıza kişi özgürlükleri çıkar. Kamu düzeni ile kişi özgürlüklerinin bağdaştırılması gerekir. Bunun için de bu kavramlardan ödün verilmesi kaçınılmaz bir sonuçtur. Bu iki kavramdan birinin ağırlık kazanması, amacın gerçekleşmesini imkansızlaştırır²⁹.

Bu başlık altında konu önce durdurma işlemiyle doğrudan bağlantılı olduğunu düşündüğümüz seyahat hürriyeti açısından incelenecek, sonrasında olayın gerçekleşme biçimine göre kısıtlanması muhtemel diğer hak ve özgürlükler açısından da değerlendirme yapılacaktır.

1. Seyahat Hürriyeti

Yerleşme ve seyahat hürriyeti Anayasa m. 23'te düzenlenerek güvence altına alınmıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde (AİHS) Ek 4 No.lu protokol'de düzenlenmiştir. Anayasa ve AİHS'nde seyahat hürriyetinin yasa ile sınırlandırılabilmesi ön görülmüş olup sınırlama için ayrıca hâkim kararının varlığı aranmamıştır. Bu hürriyet, bünyesinde dört farklı hakkı barındırmaktadır. Bunlar; *ülkesi içinde seyahat hakkı, ülkesi içinde bir yerleşim yeri seçme hakkı, ülkesi de dahil herhangi bir ülkeden ayrılma hakkı ve ülkesine giriş hakkıdır*³⁰.

Konumuzla doğrudan bağlantılı olduğu için bu haklardan “ülke içinde seyahat hakkı” üzerinde durulacaktır. Ülke içinde seyahat hakkı kişilerin, bir ülkede serbestçe hareket etme hakkına sahip olmalarını ifade eder³¹. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) göre serbestçe dolaşma özgürlüğünün sınırlandırılması halinde, Sözleşme'nin 5. maddesi kapsamında kalan bir özgürlükten mahrumiyet yerine, bir sınırlama söz konusu olduğu için 4 No.lu protokolün 2.

²⁹ Yurtcan, Erdener (2007) “PVSK Değişikliğine Dair Birkaç Not”, Güncel Hukuk, 8-44 Sayısı, s.21.

³⁰ Jayawickrama, The Judicial Application of Human Rights Law, s.441; Naklen, Kalabalık, Halil (2017) İnsan Hakları Hukuku, 5. Baskı, Ankara, Seçkin, s.485-486.

³¹ Kalabalık (2017), s.486.

maddesi kapsamında değerlendirme yapılması gerekir³². AİHM kararlarında, kişi özgürlüğünün kısıtlanması kavramının, kişi özgürlüğünden yoksun kalınması kavramından farklı olduğu ve AİHS m. 5'in kişinin özgürlüğünden yoksun kaldığı durumlarda uygulanabileceği belirtilmiştir³³. Bununla birlikte kamuya açık alanlarda, başka bir deyişle belli bir kapalı alanın söz konusu olmadığı durdurma işlemlerinde, AİHS m. 5/1 kapsamında yer alan bir sınırlamanın gerçekleşme ihtimali oldukça düşüktür³⁴.

Mahkeme konuya ilişkin olarak *Guzzardi v. İtalya* davasında; özgürlükten mahrumiyet ile özgürlüğün kısıtlanması arasındaki farkın, tedbirler arasındaki özellikten ziyade tedbirlerin yoğunluğundan kaynaklandığı, olayda hangisinin olduğunun tespiti zor olsa da mahkemenin bu tespiti yapmak zorunda olduğu ifade edilmiştir³⁵. Kişi özgürlüğünden mahrumiyet ile gitme ya da gelme serbes-tisinin kısmen kısıtlanması birbirinden farklı kavramlardır³⁶. Her olayın kendine has özellikleri göz önüne alınarak, “özgürlükten yoksunluk” mu yoksa “özgürlüğün kısıtlanması” mı olduğuna karar verilmesi gerekir³⁷.

AİHM *Foka-Türkiye* davasında, cebir uygulanması nedeniyle AİHS m. 5'in düzenleme alanında kalan bir özgürlükten yoksun bırakma durumunun varlığını kabul etmiştir³⁸. AİHM, kişi özgürlüğüne getirilen tüm sınırlamaların AİHS

³² **Gözübüyük, A. Şeref/Gölcüklü, Feyyaz** (2016) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi, 11. Baskı, Ankara, Turhan, s.279.

³³ **Sürücü, A. Sinan** (2010) İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında ve Türkiye’de Tutuklama, 1. Baskı, Ankara, Seçkin, s.33.

³⁴ **Şirin, Tolga** (2018), Özgürlük ve Güvenlik Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi - 1, <https://www.anayasa.gov.tr/media/3544/01_ozgurluk_guvenlik_hakki.pdf> s.e.t. 20.12.2023, s.30.

³⁵ **Dutertre, Gilles** (2003) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler, Almanya, Avrupa, s.75, <<https://www.anayasa.gov.tr/media/3600/aihmkararlarindanornekler.pdf>> s.e.t. 18.12.2023.

³⁶ **Gözübüyük/Gölcüklü**, s.237.

³⁷ **Gözübüyük/Gölcüklü**, s.238.

³⁸ **Foka v. Türkiye Başvurusu (4)**, AİHM, Başvuru No: 28940/95, K.T. 24.06.2008, para. 78-79, <<https://insanhaklari.gen.tr/MetinGoster.aspx?id=46808&d=E>> s.e.t. 25.12.2023.

Durdurma işlemi ile kişilerin seyahat hürriyetinin mi yoksa kişi hürriyetinin sınırlandırıldığı noktada farklı görüşler vardır. İlk görüşe göre; durdurma işlemi ile kişi hürriyeti sınırlanmakta olup, PVSK m. 4/A-5'te durdurmaya sebep olan hal ortadan kalktıktan sonra kişi ve araçların “ayrılmalarına izin verilir” denilmektedir. Fıkarda geçen “izin verilir” şeklindeki ifade de durdurma işlemi ile kişi hürriyetinin kısıtlandığının bir göstergesidir. Bu görüşe göre, durdurma işlemi Anayasa m. 19'da sayılan işlemler arasında yer almadığı için Anayasa'ya aykırıdır⁴⁵. Durdurma ve kontrol işlemlerine ilişkin olan AÖAY m. 27'deki düzenlemenin iptali için açılan bir davada Danıştay, işlemleri somut esaslara bağlaması, işlemlerin kişilerin özel alanına müdahale niteliğine varmayan ve keyfiliği taşımayan bir şekilde icrasını sağlayan kurallar öngörmesi sebebiyle hukuka aykırı bulmamıştır⁴⁶. Durdurulan kişinin durdurma sebebi ortadan kalktıktan sonra gitmesine izin verilmemesi, başka bir işlemin icrasına başlandığı anlamına gelmektedir. Maddenin anlamın netleştirilmesi için madde metninden izin verilir ifadesinin çıkarılarak, “ayrılması sağlanır” ifadesi gibi gidebilme inisiyatifinin durdurulan kişide olduğu noktada şüphe uyandırmayacak bir ifadenin maddeye eklenmesi işlemin esası açısından daha yerinde olacaktır.

Bir diğer görüşe göre ise durdurma, seyahat özgürlüğü ile ilgili bir işlemdir⁴⁷. Kişinin fiilen denetim altına alınmadığı durdurma işleminin, Anayasa m.

⁴⁵ **Ergül, Ozan/Ketizmen, Muammer** (2007) “Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler Üzerine”, Güncel Hukuk, S:44, s.14-15; **Altıparmak, Kerem/Aytaç, Ahmet Murat/Karahanoğulları, Onur/Hançer, Türkan/Aydın, Devrim** (2007) “Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda Değişiklik: Durdurma - Kimlik Sorma - Arama - Parmak İzi Alınması - Silah Kullanma”, Hukuk ve Adalet, S:11, s.126; **Şahinkaya, Onur** (2020) Önleyici Yakalama ve Durdurma Dünyü-Bugünü-Yarını, 1. Baskı, İstanbul, On iki levha, s.154; **Özbek, Veli Özer** (2021), Polis Hukuku ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Temel Haklara Müdahaleler, 1. Baskı, Ankara, Seçkin, s.53-54.

⁴⁶ Danıştay 10. Daire, E: 2005/6392, K: 2007/948, T: 13.3.2007 (Lexpera).

⁴⁷ **Metli, Osman** (2015) “Kolluk Görevlilerinin Durdurma Kontrol Kimlik Sorma ve Kimlik Tespiti Yetkileri”, (Yüksek Lisans), Zirve Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.5, <<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>> s.e.t. 29.05.2021; **Sevindik, Mürsel** (2010) Polis Savunma Taktikleri, 5. Baskı, Ankara, Detamat Tanıtım Matbaacılık Hizmetleri San, Tic. Ltd. Şti., s.79; **Belci, Ozancan** (2020), “Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanununun Ceza Muhakemesi Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:22, S:2, s.1099.

23/3 ile korunan seyahat özgürlüğü ile ilgili olması nedeniyle PVSK m. 4/A Anayasa'ya aykırı değildir⁴⁸. Başka bir görüşe göre ise, önemli olan durdurma ile kişilerin özgürlüğünün kısıtlanıp kısıtlanmadığı ya da hangi aşamada özgürlüğü kısıtlayıcı bir hal aldığıdır. Neticeten durdurma işlemi ile kişi fiilen denetim altına alınmamakta olup bu durum da özgürlük kısıtlaması olarak kabul edilmemektedir. Bu nedenle durdurma Anayasa m. 19'a aykırı değildir⁴⁹.

Durdurma işleminde kişi kendisini serbest hissetmektedir⁵⁰. Kolluk tarafından cebire başvurulmamış olması gerekir. Keza kişi kendisini serbest hissetmiyor ise yapılan işlem durdurma değil başka bir işlemdir. Kişinin kendisini serbest hissetmemesi kişi hürriyetini kısıtlayan bir işleme başvurulduğunun göstergesidir. Bu nedenlerle kanaatimizce de durdurma işlemi ile kişilerin seyahat hürriyeti sınırlandırılmaktadır. Durdurma işleminin Anayasa'ya uygunluğuna, seyahat hürriyetinin kısıtlanmasına ilişkin şartlara uyulup uyulmadığına göre karar verilmelidir. Keza madde gerekçesinde durdurulan kişi, polise yardım edeceği umulan kişi olarak tanımlanmış olup bu kişi, polise yardım etme hususunda ahlaki yükümlülük altındadır⁵¹.

Anayasa m. 23'e göre seyahat hürriyeti, bir soruşturma ya da kovuşturma nedeniyle ya da suç işlenmesini önlemek amacıyla kanunla sınırlandırılabilir. Anayasa ile çizilen bu genel çerçeveye paralel olarak PVSK m. 4/A düzenlenmiştir. İşlemin PVSK'daki düzenlenmesi Anayasa'ya uygundur⁵². Başka bir görüşe göre ise, Anayasa'da "durdurma" bağımsız bir kavram olarak yer almamaktadır. Bu nedenle durdurma işlemine ancak Anayasa'da düzenlenmiş olan bir işleme araç olması halinde başvurulabilir. Bu çerçevede, durdurma işlemi bir diğer işleme aracı konumunda değil ise uygulanmaması gerekir⁵³. Bu görüşe göre, Anayasa'da düzenlenmemiş olan durdurma işleminin mukayeseli hukukta var olma-

⁴⁸ Yenisey/Nuhoğlu, s.304.

⁴⁹ Centel/Zafer, s.374.

⁵⁰ Yenisey (2015), s.242.

⁵¹ Centel/Zafer, s.375.

⁵² Yenisey (2015), s.238-239; Metli, s.5.

⁵³ Altıparmak/Aytaç/Karahanoğulları ve diğerleri, s.122; Metli, s.4.

sı, işlemi bizim hukuk düzenimizde meşru hale getirmemektedir⁵⁴. Fakat PVSK hükümlerine bakıldığında, durdurma işleminin başka bir işleme aracı olarak düzenlenmediği görülmektedir. Kanuna göre, durdurma işlemi gerçekleştirildikten sonra şartları oluşmuş ise diğer işlemlerin icrası söz konusu olabilmektedir. Bu durum kimlik sorma yetkisi için de geçerlidir⁵⁵. Görüldüğü üzere durdurmanın bağımsız bir işlem olmadığı yönünde görüşler⁵⁶ bulunmakla birlikte aksi yönde de görüşler vardır. Anayasa’da hak ve özgürlüklere hangi şartlar altında müdahale edilebileceği düzenlenmiştir. Anayasa m. 19’da olduğu gibi hak ve özgürlüğün hangi işlemlerle sınırlandırılabilirliğinin açıkça belirtildiği haklar hariç olmak üzere, müdahale aracı olan işlemin adının Anayasa metninde geçmesinin zaruri olmadığı görüşüdeyiz. Anayasa m. 13⁵⁷ ile çizilen sınırlara riayet edilmek şartıyla, durdurma işleminde olduğu gibi yeni tehlike tedbir türlerinin kanunlarla düzenlenmesi mümkündür.

Anayasa m. 23’te seyahat hürriyetinin suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla kısıtlanabileceği ifade edilmekle birlikte, maddede kabahatlere ilişkin açık bir düzenleme yoktur. Bu durum kabahatlere ilişkin olarak icra edilen durdurma işlemlerinin Anayasa’ya aykırı olduğu fikrini uyandırabilir. Fakat Anayasa Mahkemesinin kararlarında, suç ve ceza kavramlarını kabahatleri de kapsayacak biçimde kullanıldığı görülmektedir⁵⁸. Bu nedenle işlemin kabahatler hakkında uygulanması Anayasa’ya aykırı değildir.

⁵⁴ Altıparmak/Aytaç/Karahanogulları ve diğerleri, s.122.

⁵⁵ Ergül/Ketizmen, s.15.

⁵⁶ Şahinkaya, s.147.

⁵⁷ AY m. 13 “*Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.*”

⁵⁸ Akbulut, Berrin (2021) Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8. Baskı, Ankara, Adalet, s.104. İlgili karar içerikleri için bakınız; AYM, E: 2005/42, K: 2006/27, T. 23.02.2006, T.C. Resmî Gazete, 23.03.2007; AYM, E: 2017/103, K: 2017/108, T. 31.05.2017, T.C. Resmî Gazete, 18.07.2017, Akbulut, s.104, Dipnot No:7.

2. Durdurma İşlemiyle İhlal Edilen Hak ve Özgürlükler

Kolluk, yaptığı pek çok işlemle çeşitli hak ve özgürlüklere müdahale etmektedir. Kanaatimizce buradaki çıkış noktası, kolluğun hangi isim altında işlem yaptığı değil, yapılan işlem ile hangi hak ve özgürlüğe, nasıl müdahale edildiği olmalıdır. Burada amaç işlemden hareketle değil, durdurma işlemiyle doğrudan müdahale edilen temel hak ve özgürlüğe göre bir değerlendirme yapılması daha yerinde olacaktır. Bununla birlikte PVSK m. 4/A'daki durdurma işleminin Anayasa'ya uygun olup olmadığına, işlem sonrasında gerçekleştirilen kimlik sorma veya arama gibi işlemler ile ihlal edilen hak ve özgürlüğe göre belirlenmesi gerektiği yönünde görüşler vardır. Örneğin, yakalama kişi özgürlüğü ile güvenliği (Anayasa (AY) m. 19) kısıtlayan bir işlemidir. Buna göre, durdurmaya ilişkin düzenlemenin Anayasa'ya uygunluğu amaç olan asıl yetki açısından değerlendirilmelidir⁵⁹.

Anayasa Mahkemesi Özen başvurusunda, durdurma işlemiyle başlayan süreç sonunda toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının ihlal edilmiş olduğunu ifade etmiştir⁶⁰. Karara konu olayda da görüldüğü üzere durdurma işlemi sadece seyahat hürriyeti kapsamında değerlendirilmemelidir. Durdurma işlemi kişinin seyahat hürriyetinin kısıtlanmasıyla başlayan, durumun özelliklerine göre başka hak ve özgürlüğün sınırlanmasının kapısını açabilecek bir işlemdir. Öncelikle, durdurma işleminin kişinin hayatındaki yansımaları temel alınarak hangi hak ve özgürlüğünün ihlal edildiği belirlenmelidir. Olayda bu temel hak ve özgürlüğün kısıtlanması için aranan şartlar yok ise durdurma işleminin hukuka aykırı olduğu kabul edilebilir.

⁵⁹ Centel/Zafer, s.372-373.

⁶⁰ Başvuruya konu olayda; başvurucunun sendikasının çağrısı üzerine belirtilen yere gittiği ve iki yüz kişilik bir gösterici grubunun içine katıldığı olayda; başvurucu kolluğa, amaçlarının Başbakanlık Çalışma Ofisi'ne yürüyerek, Başbakan ve üniversite rektörleri arasında gerçekleştirilecek olan toplantıda temsilcileri vasıtası ile üniversitelerin sorunlarına ilişkin hazırladıkları dosyayı ilgililere sunmak olduğunu belirtmiştir. Grubun yürüyüşe geçmesi üzerine sivil polisler tarafından durdurulmak istenmişler ve grubun durmaması üzerine çevik kuvvetin olaya müdahalesi ile yürüyüş sonlandırılmıştır. **Ezgi Özen Başvurusu (1)**, AYM, Başvuru No: 2015/12753, K. T. 8/5/2019. (Kazancı)

C. DURDURMA VE BENZER İŞLEMLER

1. Durdurma ve Yakalama

Yakalama işlemiyle kişi hürriyeti ve güvenliğinin sınırlandırılması söz konusudur⁶¹. Durdurma, yakalama işleminden farklı bir işlemdir⁶². Durdurma işleminde kişinin geçici olarak bekletilmesi söz konusu olup bu işlemle, Anayasa m. 23/3 ile düzenlenmiş olan seyahat hürriyeti sınırlandırılmaktadır⁶³.

Durdurma işleminde kişinin, fiilen denetim altına alınması söz konusu değildir⁶⁴. Makul bir kişi muhatabı olduğu işlemin geçici nitelikte olduğunu hissetmiyor, fiilen denetim altında olduğunu hissediyor ise bu kişi durdurulmuş değil, yakalanmış kişi statüsündedir⁶⁵.

Yakalama işlemi, suç sonrasında gerçekleştirilen adli yakalama ve bir tehlikenin önlenmesi amacıyla gerçekleştirilen önleme yakalaması olarak iki alt başlığa ayrılmaktadır⁶⁶. Adli yakalama kolluk ve CMK m. 90'da sayılan hallerde herkes tarafından icra edilebilir. Fakat önleme amaçlı yakalama sadece kolluk tarafından icra edilebilir⁶⁷. Adli yakalamanın yapılabilmesi için suç işlenmiş olması gerekir. Bir kabahat söz konusu ise kolluğun adli yakalama yetkisi bulunmamaktadır. Bu durumda, kolluğun “durdurma” ya da “tutma” yetkisi söz konudur⁶⁸. Önleme yakalamasında amaç bir tehlikenin gerçekleşmesini önle-

⁶¹ Yenisey (2015), s.243.

⁶² Yenisey (2015), s.240; Eryılmaz (2003), s.34; Sevindik, s.79.

⁶³ Yenisey/Nuhoğlu, s.304.

⁶⁴ Yenisey, Feridun (2008) “Faili “Tekrar Tanımaya Yarayan” Önleme ve Koruma Tedbirleri Durdurma, Kimlik Sorma, Kimlik Tespiti, Parmak İzi Alma, Fotoğraf Çekme Fizik Kimliğin Tespiti”, Polise Görev, Yetki ve Sorumluluk Veren Mevzuat Uygulamaları Eğitim Projesi (MUYEP) Tebliği II, Ankara, s.6; Özbek, Veli Özer (2005) CMK İzmir Şerhi, Ankara, Seçkin, s.315.

⁶⁵ Yenisey (2015), s.243.

⁶⁶ Yenisey/Nuhoğlu, s.307.

⁶⁷ Avcı, Mustafa (2008) “Önleme Amaçlı Özgürlük Kısıtlamaları”, Polise Görev, Yetki ve Sorumluluk Veren Mevzuat Uygulamaları Eğitim Projesi (MUYEP) Tebliği II, Ankara, s.172.

⁶⁸ Yenisey/Nuhoğlu, s.321.

mektir. Önleme yakalamasının bir suç ile bağlantılı olması şart değildir⁶⁹. Yakalama işlemi ile kişi hürriyeti sınırlanmaktadır. Yakalanma anının tespitinde kişinin fiilen denetim altına alındığı zamana bakılır. Kısa süreli olarak gerçekleştirilen durdurmalar ya da trafik kontrolü amacıyla gerçekleştirilen durdurmalar yakalama değildir⁷⁰.

PVSK m. 4/A-9 kimliği belirlenemeyen kişinin tutularak durumdan savcının haberdar edileceği gerektiğini düzenlemiştir. PVSK m. 4/A-9 kapsamında kalan kişinin mevzuat ile sağlanan güvenceler görmezden gelinerek, bu kişi hakkında otomatik olarak kişi hürriyetini sınırlandıran işlemlere başvurulması hukuka aykırıdır. Düzenleme bu haliyle, şüpheli olmayan bir kişinin durumunu şüpheli kişilerden daha az güvenceye sahip konuma getirmiştir⁷¹. Maddeye ilişkin başka bir görüş ise buradaki tutuklama yetkisi, kişiye tutuklunun sahip olduğu hakları kullanabilmesi açısından hukuki bir garanti sunan yerinde bir düzenlemedir⁷².

2. Durdurma ve Tutma

PVSK m. 4/A-9 ile kimliği belirlenemeyen kişinin tutularak durumdan savcının haberdar edilmesi gerektiği, kişinin kimliği anlaşılana kadar gözaltına alınabileceği düzenlenmiştir. Kanunda “yakalama” terimi kullanılmayarak, “tutularak” ifadesinin kullanılması dikkat edilmesi gereken bir husustur⁷³. Tutma kavramı, Anayasa m. 83’te de yer almaktadır. Burada geçen tutma ifadesiyle ne kastedildiği tartışmalıdır. Bir görüşe göre, burada tutma kavramının tercih edilmesi hatalı olup tutma kavramını yakalama olarak anlamak gerekir⁷⁴. Başka bir görüşe göre ise, burada tutma ile kastedilen işlem gözaltına almadır⁷⁵. PVSK

⁶⁹ Yenisey/Nuhoğlu, s.307.

⁷⁰ Yenisey/Nuhoğlu, s.321.

⁷¹ Altıparmak/Aytaç/Karahanoğulları ve diğerleri, s.129-130.

⁷² Yenisey/Nuhoğlu, s.325.

⁷³ Yenisey (2015), s.249.

⁷⁴ Kunter, Nurullah (1986) Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 8. Baskı, İstanbul, Kazancı Matbaacılık, s.89; Karakehya, Hakan (2022) Ceza Muhakemesi Hukuku, 4. Baskı, Eskişehir, Nisan, s.185; Yenisey/Nuhoğlu, s.600.

⁷⁵ Centel/Zafer, s.80.

ve CMK'da ise tutma adı altında bir tedbir düzenlenmemiştir. Madde 4/A-9'da geçen tutulma ifadesinin yakalama olarak anlaşılabilmesine ilişkin bir görüş bulunmaktadır⁷⁶. AİHS m. 5/c-f fıkralarında kavramlar, "yakalanması veya tutulması" şeklinde kullanılmış olup bu da yakalama ve tutulma kavramlarının birbirinden farklı olduğunun göstergesidir.

Durdurma, tutma işleminden farklı bir işlemdir. Tutulan kişi durdurma işleminde var olan serbestlik hissine sahip değildir. PVSK m. 4/A-9 kapsamındaki tutulmanın gerekçesi, kişinin kimliğinin tespit edilememesi olup kısa süreli bir işlemdir. Burada PVSK gereği derhal savcıya haber verilmesi gerekir.

Anayasa Mahkemesi bir kararında; kolluk tarafından gerçekleştirilen kısa süreli tutma işleminde, Anayasa m. 19 ile aranan şartların olayda gerçekleşmediği tespit edilerek hak ihlali kararı verilmiştir⁷⁷. Anayasa m. 19/6'da yakalama ya da tutuklama işlemlerini gerçekleştirmek amacıyla kişilerin tutulabileceği düzenlenmiştir. Bu düzenleme ve Anayasa Mahkemesi kararı birlikte değerlendirildiğinde; tutmanın ayrı bir işlem olduğu ve Anayasa m. 19 ile güvence altına alındığı söylenebilir. İç hukukumuzda farklı mevzuat hükümlerinde yer verilen tutma işleminin ayrı bir maddede düzenlenerek, şartlarının ortaya konulmasında yarar bulunmaktadır. Durdurma sonrası kişinin tutulması mümkün olmakla birlikte gerçekleştirilen her durdurma işlemi sonrasında tutma işlemi icra edilmemektedir.

⁷⁶ **Avcı**, s.168.

⁷⁷ Başvuruya konu olayda başvuru; adliye binasına avukat girişinin bozuk olması nedeniyle engelli girişinden, kimliğini gösterdikten sonra giren avukatın girişi kapatmaması üzerine, polis girişi kapatmasını istemiş avukat tarafından giriş kapatılmayınca polis tekrar kimlik göstermesini istemiş, kimliğin gösterilmemesi üzerine avukat polis tarafından tutularak merkeze götürülmüştür. Polis olayda m. 4/A kapsamında hareket ettiğini ileri sürmüştür. Kararda kimlik sorma işlemi sonrasında tutma işleminin gerçekleştiği; olayda bir suç isnadının bulunmadığı, başvuru avukatın kanunda öngörülen bir yükümlüğe uymama durumunun bulunmadığına ve icra edilen tutma işleminin Anayasa'ya aykırı olduğuna karar verilmiştir. **Bilal ÇEBİ Başvurusu (2)**, AYM, Başvuru No: 2019/41092, K. T. 27/7/2022.

3. Durdurma ile Bağlantılı İcra Edilen Yoklama ve Arama

Arama bir araştırma işlemi olup, bu işlemle aranılan şeyin ortaya çıkarılması amaçlanır⁷⁸. Arama, önleme amacı taşıyan önleme araması ve bastırma amacı taşıyan adli arama olarak ikiye ayrılır. Önleme araması PVSK m. 9'da adli arama CMK m. 116'da düzenlenmiştir⁷⁹.

Durdurma, arama işleminden farklı bir işlemdir⁸⁰. Durdurma işlemi kamuya açık alanda gerçekleştirilebilirken, arama işlemi kamuya açık ve kapalı alanlarda gerçekleştirilebilir⁸¹. Durdurulan kişinin üzeri yoklama (sıvazlama)⁸² yoluyla kontrol edilebilir. PVSK m. 4/A kapsamında icra edilen bu yoklama, Yargıtay kararlarında “kaba arama, kaba üst araması”⁸³ olarak da ifade edilmektedir⁸⁴. Yoklama, bir arama türü değildir⁸⁵. Bazı yazarlar “yoklama” ve “sıvazlama” işlemlerinin bir tür arama olduğunu kabul etmekle, bu işlemlerin aramanın şartlarına tabi olması gerektiği için düzenlemenin Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülmektedir⁸⁶.

Yargıtay kararına konu olan bir olayda; önlü arkalı şekilde ve birbirleri ile göz teması kurarak ilerleyen kişilerden şüphelen kolluk görevlileri, bu kişileri

⁷⁸ Öztürk, Bahri/Tezcan, Durmuş/Erden, Mustafa Ruhan/Sırma Gezer, Özge/Saygılar Kırıt, Yasemin F./Alan Akcan, Esra/Özaydın, Özdem/Erden Tütüncü, Efser/Altınok Willemins, Derya/Tok, Mehmet Can (2019) Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 13. Baskı, Ankara, Seçkin, s.498.

⁷⁹ Öztürk/Tezcan/Erden ve diğerleri, s.499.

⁸⁰ Yenisey (2015), s.240.

⁸¹ Eryılmaz (2003), s.21.

⁸² Bıçak, Vahit (2018) Ceza Muhakemesi Hukuku, 4. Bası, Ankara, Seçkin, s.326.

⁸³ Kaba üst araması terimi uygulayıcılar tarafından kullanılmak suretiyle ortaya çıkmıştır. Özbek, Veli Özer (2008) “Önleme Araması”, Polise Görev, Yetki ve Sorumluluk Veren Mevzuat Uygulamaları Eğitim Projesi (MUYEP) Tebliği II, Ankara, s.69.

⁸⁴ Yargıtay 20. Ceza Dairesi, E: 2018/643, K: 2018/1456, T: 19.3.2018 (Kazancı); Yargıtay Ceza Genel Kurulu, E: 2016/20-800, K: 2017/120, T: 28.2.2017.(Kazancı)

⁸⁵ Özbek (2008), s.69.

⁸⁶ Ergül/Ketizmen, s.16; Aynı yönde, Şen, Ersan/Maviş, Mert (2022), Polisin Durdurma ve Arama Yetkisi”: Şen, Ersan (Editör), Yorumluyorum XXVI, 1. Baskı, Ankara, Seçkin, s.387; Centel/Zafer, s.377.

durdurarak kimliklerini sormuş, şahıslardan birinin siyah renkli çantasının açılması istenmiş ve hırsızlık suçuna konu eşyalar bulunmuştur. Yapılan işlem Yargıtay tarafından hukuka uygun bulunmuştur⁸⁷. Fakat kişinin çantasının açılması PVSK m. 4/A kapsamında icra edilen bir yoklama işlemi değil, arama işlemi niteliğindedir. Arama şartları oluşmadan bu işlemin yapılması hukuka aykırıdır. Yargıtay başka bir kararındaysa; yoklama ve kontrol işlemi yerine şartları gerçekleşmeden yapılan arama işlemini hukuka aykırı bularak, delillerin de hukuka aykırı delil statüsünde olduğuna karar vermiştir⁸⁸. Kolluğun yoklamanın sınırlarını aşarak işlemi arama haline getirmesi ihtimal dahilindedir. Yoklama yapan kolluk, arama yapılması gerektiğine kanaat getirirse, işlemler arasındaki bu geçişin önleme ve adli arama işlemlerinin şartlarına uyularak yapması gerekir. Aksi halde işlem hukuka aykırı bir hal alır.

Hukuka aykırı bir durdurma sonrasında gerçekleştirilen arama işleminin hukuka uygunluğunun, durdurma işleminden bağımsız değerlendirilmesinin gerekli olup olmadığı ise başka bir soru oluşturmaktadır. Burada her iki işlemin geçerliliğinin birbirinden bağımsız değerlendirilmesi gerekir⁸⁹. Yani hukuka aykırı bir durdurma işleminin ardından gerçekleştirilen arama, işlem için aranan şartlara haiz ise hukuka uygun olabilir. Konuya ilişkin bir olayda, sanığın iç çamaşırından delil elde edilmiştir. Yargıtay kararında, yapılan işlemin PVSK m. 4/A kapsamında kalan bir yoklama ve kontrol niteliğinde olmadığı, arama kararı/emri ve gecikmesinde sakınca olan bir hal ya da suçüstü halinin varlığına ilişkin bir belge bulunmadığı bu nedenle, elde edilen delillerin bu haliyle hukuka aykırı statüde olduğu ifade edilmiştir⁹⁰.

⁸⁷ Yargıtay 13. Ceza Dairesi, E: 2019/6337, K: 2019/17503, T: 3.12.2019. (Kazancı)

⁸⁸ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, E: 2017/20-1045, K: 2019/609, T: 17.10.2019 (Kazancı). Yargıtay benzer mahiyetli başka bir kararında, uyuşturucu maddelerin bulunma anına kadar ortada suçüstü hali olmadığından cüzdanın içinde bir araştırma yapılabilmesi için dosyada bulunması gereken arama kararı/emrinin bulunmadığı, yapılan işlemin yoklama ve kontrol olarak kabul edilemeyeceği, bu nedenlerle ulaşılan delillerin hukuka aykırı delil olduğuna karar vermiştir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu, E: 2016/20-805, K: 2019/480, T: 18.6.2019 (Kazancı).

⁸⁹ **Centel/Zafer**, s.476.

⁹⁰ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, E: 2019/96, K: 2021/401, T: 16.9.2021. (Lexpera)

Yargıtay içtihadına konu olan başka bir olayda; sanık üzerinde arama işlemi ve m. 4/A uyarınca yoklama yapılmış, her iki işlem ile de yasaklı maddeler ele geçirilmiştir. Yargıtay, yoklama işlemi ile ele geçirilen hukuka uygun deliller doğrultusunda hüküm tesis etmiş ve hukuka aykırı arama neticesinde ele geçirilen delilleri değerlendirmeye almamıştır. Muhalefet şerhindeki bir görüşe göre, arama işlemi bir bütün olup bu şekilde bölünmemesi gerekir, tüm deliller hukuka aykırı niteliktedir⁹¹. Burada tek bir arama işlemi mi yoksa birbirini takip ederek icra edilen arama ve yoklama işlemleri mi vardır, bunun tespiti gerekir. Yoklama aramaya benzer olsa da birbirinden farklı işlemlerdir. Zaman olarak birbirlerini takip ederek icra edilmeleri, yoklama işleminin arama işlemi içerisinde erimesi sonucunu doğurmayacaktır. Bu nedenle Yargıtay kararının hukuka uygun olduğu kanaatindeyiz.

Dikkat çekici olan başka bir kararda; devriye esnasında durumlarından şüphelenerek yanına gidilen kişilerden birinin kaçması üzerine, bu kişi yaklanmış ve montu kabaca kontrol edilirken astar kısmında bir şey olduğu anlaşılmıştır. Sorulması üzerine, astar kısmında uyarıcı madde oluşu sanık tarafından beyan edilmiş ve bu maddeler polis tarafından ele geçirilmiştir. Yargıtay olayda suçüstü halinin var olması ve CMK m. 90/4 ile PVSK m. 13/1-A ve m. Ek 6. doğrultusunda gerekli tedbirler aldıktan sonra savcı talimatıyla hareket edildiği olayda hukuka aykırılık bulmamıştır⁹². Karara konu olayda usulüne uygun yoklama yapıldıktan sonra montun astarında gizli bir madde olduğu fark edilmiştir. Polis, montun astarında hap olduğunu sanığın beyan ettiğini söylese de sanık mahkemede böyle bir beyanının olmadığını ifade etmiştir. Olayda sanığın, astarda hap olduğunu beyanı üzerine bu arama yapılmış ise yapılan işlem hukuka uygundur. Fakat sanık mahkemede böyle bir beyanı olmadığını ifade etmiş olup sanığın mahkemedeki beyanına itibar edilmesi gerekir. Bu nedenle arama kararı/emri olmadan montun astarına bakılmak suretiyle bir arama işlemi yapılmıştır. Ortada bir arama kararı/emri bulunmadığı için yapılan işlem hukuka ayır ve elde edilen delilin de hukuka aykırı delil konumunda olduğu kanaatindeyiz.

⁹¹ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, E: 2019/342, K: 2021/414, T: 21.9.2021. (Lexpera); Aynı yönde, **Centel/Zafer**, s.476.

⁹² Yargıtay Ceza Genel Kurulu, E: 2016/1106, K: 2017/54, T: 7.2.2017. (Lexpera)

D. MAKUL SEBEP KAVRAMI VE DURDURMA İŞLEMİNDE MAKUL SEBEP

Makul kelimesinin sözlük anlamı, *uygun ve elverişlidir*⁹³. Sebep kavramıysa, “*bir şeyin olmasına veya belli bir hâlde bulunmasına yol açan şey*” olarak tanımlanmaktadır⁹⁴. Bir sebebin makul olarak nitelendirilebilmesi için akla ve mantığa uygun olması gerekir⁹⁵. Genel geçer ve soyut ifadeler makul bir sebep olarak kabul edilmemelidir⁹⁶. Durdurma işlemi için var olması aranan sebep bünyesinde belirsizliği barındırmaktadır. Polis mevcut duruma bakacak ve kişilerin kıyafeti, duruşu ya da sebep olarak temel alınabilecek başkaca şeylerden hareketle durdurma işlemini icra edecektir⁹⁷. Durdurma işleminin ön şartı, durdurma için aranan makul sebebin gerçekleşmesidir. Bu ise bir durdurma sebebinin olayda gerçekleşmesiyle mümkündür⁹⁸.

Süreklilik oluşturan, fiili durum ve keyfi bir hal alacak şekilde durdurma işlemi yapılamaz (AÖAY m. 27/2). “Keyfi” kavramı, hukukun dışında olmaktan daha geniş bir anlam ifade eder. Bünyesinde haksızlığı ve adaletsizliği barındırır⁹⁹. Maddede keyfi olarak durdurma yapılamayacağına altı ayrıca çizilmemiş olsaydı bile ülkemizin hukuk devleti olması sebebiyle keyfi olarak durdurma yapılması mümkün değildir¹⁰⁰. Kişi hürriyetinin kısıtlanması ile neticelenen bir işlem iç hukuka uygun olsa bile bu işlem uluslararası standartlara göre keyfi olarak kabul edilebilir¹⁰¹.

⁹³ <<https://sozluk.gov.tr/>> s.e.t. 19.12.2023.

⁹⁴ <<https://sozluk.gov.tr/>> s.e.t. 19.12.2023.

⁹⁵ **Erdağ, Ali İhsan** (2008) “Kolluğun Durdurma Yetkisi ve Durdurma Üzerine Yapılabilecek İşlemler”, Polise Görev, Yetki ve Sorumluluk Veren Mevzuat Uygulamaları Eğitim Projesi (MUYEP) Tebliği II, Ankara, s.40; **Bıçak**, s.324.

⁹⁶ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E: 2014/21003, K: 2014/20401, T: 22.9.2014 (Lexpera); Yargıtay 7. Ceza Dairesi, E: 2014/16098, K: 2015/21539, T: 20.10.2015 (Karşı görüş). (Lexpera)

⁹⁷ **Şahinkaya**, s.79.

⁹⁸ **Yenisey** (2015), s.243.

⁹⁹ Av. Avustralya, Human Rights Committee, Communication No: 560/1993, HRC 1997 Report Annex VI.L; Naklen, **Kalabalık** (2017), s.443.

¹⁰⁰ **Atay, Ethem Ender** (2016) İdare Hukuku, 5. Baskı, Ankara, Turhan, s.109.

¹⁰¹ **Kalabalık** (2017), s.444.

Makul sebep, değerlendirmesi o konunun uzmanı tarafından yapılan bir olgudur. Konunun uzmanı olan kişi, somut olguyu gördüğünde buna bir anlam verebilir. Makul sebebin varlığı için değerlendirilen olguya ilişkin olarak çok sayıda uzmanın aynı görüşü paylaşıyor olması gerekir¹⁰². Makul şüphenin ise konu hakkında uzmanlığı bulunmayan sıradan, makul birçok kişinin somut olguyu aynı doğrultuda değerlendirdiği durumlarda var olduğu kabul edilir¹⁰³. Bunlara ek olarak AÖAY m. 6'da makul şüphe kavramı, kavramın içinin doldurulması noktasında yol gösterici şekilde tanımlanmıştır. Makul şüphe somut olgulara dayanan bir şüphe vardır¹⁰⁴. Olayın kendine özgü özelliklerine bakılarak makul şüphenin varlığına ya da yokluğuna karar verilmesi gerektiğinden, mevzuatta makul şüphe ayrıntılı bir şekilde düzenlenmemiştir. Makul şüphenin gerçekleşip gerçekleşmediğine ilişkin takdir yetkisi kararı verecek mercie bırakılmıştır¹⁰⁵.

Madde 4/A'da durdurma işlemi için makul sebebin varlığı yeterli görülürken, AÖAY m. 27/2'de araçların durdurulabilmesi için "umma" derecesinde makul şüphenin varlığının arandığı görülmektedir. Umma sözlükte, *ummak işi* şeklinde¹⁰⁶, *ummak* kelimesiyse; *sanmak*, *tahmin etmek* şeklinde tanımlanmıştır¹⁰⁷. Ummak kelimesi konuya ilişkin düzenlenen müfettiş raporunda, "*somut delil, emare ve olgulara dayanmaksızın şüphelinin mevcut haline göre tecrübelere dayalı soyut şüphedir*" şeklinde tanımlanmıştır¹⁰⁸. Yayla; "umma" kavramının "makul şüphe"ye denk olmadığını, ummanın subjektif nitelikteyken makul şüp-

¹⁰² Yenisey/Nuhoğlu, s.399.

¹⁰³ Yenisey/Nuhoğlu, s.399.

¹⁰⁴ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, E: 2013/610, K: 2014/512, T: 25.11.2014. (Lexpera)

¹⁰⁵ AYM (Genel Kurul), E: 2014/195, K: 2015/116, T. 23.12.2015, para. 53. (Lexpera)

¹⁰⁶ <<https://sozluk.gov.tr/>> s.e.t. 19.12.2023.

¹⁰⁷ <<https://sozluk.gov.tr/>> s.e.t. 19.12.2023.

¹⁰⁸ Gök, Mehmet (2015) T.C. İçişleri Bakanlığı, "Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği, Önleme Aramalarında Mülki İdare Amirinin Görev, Yetki ve Sorumlulukları, nezarethanelerin Denetimi, Cezaevlerinin haricen Korunması, Sevk ve Nakillerle ilgili Faaliyetler, Mevzuat ve Uygulama örnekleri", Sayı: 200/39, s.5, <<https://www.icisleri.gov.tr/mulkiyeteftis/inceleme-arastirma-raporlari>> s.e.t. 19.12.2023.

henin objektif nitelikte olduğunu ifade etmektedir¹⁰⁹. Maddeye göre bu şüphe- nin somut emarelerle desteklenmesi gerekir (AÖAY m. 27/2). Aynı işlem için farklı şartların aranması kafa karıştırıcıdır. PVSK m. 4/A açık olup yönetmelik bu açıdan kanunla çelişmektedir. Normlar hiyerarşisine göre durdurma işlemlerinde, PVSK m. 4/A-2 gereği makul sebebin varlığının aranması gerekir. Yargıtay bir kararında bu durumu irdelemiş olup, kolluğun PVSK m. 4/A-2 gereği durdurma işleminde makul şüphe kriterinin değil, kolluğun mesleki tecrübesi doğrultusunda elde ettiği bakış açısıyla var olduğunu düşündüğü makul sebebe dayanarak durdurma işlemi yapması gerektiğinin altı çizilmiştir¹¹⁰.

Makul sebep kavramının anlamı açık olmayıp Amerikan Yüksek Mahkemesi kavramı tanımlamayı reddetmiştir. Günlük hayat içinde makul sebebin varlığı hukukçular tarafından değil, mantıklı insanların yaşadıkları gerçek durumlara göre tespit edilir. Makul sebebin varlığının tespiti için suç hazırlığına ilişkin mevcut deliller ya da gerçeklerin değerlendirilmesine ihtiyaç vardır¹¹¹.

Makul sebebin kolluğun tecrübesine, var olan durumdan edindiği izlenime dayanması gerekir (PVSK m. 4/A-2). Burada aranan tecrübe kişiden kişiye değişen bir tecrübe değildir. Meslekte yeterli tecrübesi bulunan kolluk görevlisinin olaya ilişkin yapacağı değerlendirme esas alınır¹¹². Makul sebep kavramının ne olduğu ortaya konulmaya çalışılsa da kavramın hala belirsizlik taşıyor olması sebebiyle düzenleme eleştirilmektedir¹¹³. Mesleki birikim ile elde edilen bu tecrübe yapılan eğitimlerle kolluk görevlisine aktarılmaktadır. Bu nedenle kolluk görevlisinin bu tecrübeye sahip olması için yıllarca mesleği icra etmesi gerek-

¹⁰⁹ **Yayla, Mehmet** (2016) İspat ve Şüphe, Ankara, Seçkin, s.120.

¹¹⁰ Yargıtay 19. Ceza Dairesi, E: 2020/1901, K: 2021/3291, T: 18.3.2021 (Lexpera); Yargıtay 7. Ceza Dairesi, E: 2017/15432, K: 2018/2570, T: 8.3.2018. (Lexpera)

¹¹¹ **Dayton, A. Kimberley** (2001) “Oto Durdurma ve Amerikan Anayasası, 4 No’lu Ek Madde”, Çeviri: Akademi Tercüme, Ceza Hukuku Reformu Sempozyum 20-23 Ekim 1999 Taksim Park Plaza Oteli, 1. Bası, İstanbul, Beta, s.33.

¹¹² **Eryılmaz, M. Bedri** (2008) “5681 Sayılı Kanun ile Polis Vazife ve Selahiyet Kanundaki Değişiklikler Sonrası Oluşan Yeni Durum; Bir Adım İleri, İki Adım Geri”, Polise Görev, Yetki ve Sorumluluk Veren Mevzuat Uygulamaları Eğitim Projesi (MUYEP) Tebliğleri II, Ankara, s.24.

¹¹³ **Özbek** (2021), s.63.

mez¹¹⁴. Makul sebebe örnek olarak; bir yerin gözetlenmesi, suç mahallini uzaktan, tedirgin bir şekilde izlemek ve bir yardım çılgılığı üzerine olay yerinden kaçıp saklanmak verilebilir¹¹⁵. Kolluğun durdurma sebebinin var olduğu yönünde takdir yetkisini kullanarak gerçekleştirdiği durdurma işleminin hukuka uygun olup olmadığı, işlem sonrasındaki adli ya da idari süreç içinde yapılacak olan değerlendirme ile belirlenebilir¹¹⁶.

Yargıtay kararına konu bir olayda; gece vakti boş bir arsada vakit geçiren kişilere durdurma işlemi uygulanmış olup, olayda makul sebebin varlığı kabul edilmiş ve durdurma sonrası yapılan yoklama işleminin de hukuku uygun olduğuna karar verilmiştir¹¹⁷. İsimsiz bir ihbar doğrultusunda belirtilen yere giden kolluk güçleri, ihbarda verilen eşkâle uyan kişinin bir başkası ile alışveriş yaptığını görmesi üzerine bu kişileri durdurmuş ve kaba üst araması yapmıştır. Yargıtay olayda, makul sebebin var olduğunu kabul ettiği gibi yapılan kaba üst aramasını da hukuka uygun bulmuştur¹¹⁸. Yine istihbarat uyarınca takip edilen kişinin, şüpheli hareketler sergilemesi makul sebep olarak kabul edilerek durdurulduğu ve PVSK uyarınca yoklama yapıldığı olayda, yapılan işlemler hukuka uygun bulunmuş ve deliller de hukuka uygun delil olarak kabul edilmiştir¹¹⁹. Yargıtay kararına konu başka bir olayda; somut suç şüphesi oluşmasının ardından adli arama kararı/emri alınarak detaylı bir araştırma yapılması gerekirken, kaba üst araması adı altında adli arama işlemi yapılarak ele geçirilen delillerin hukuka aykırı olduğuna karar verilmiştir¹²⁰.

Durdurma yetkisinin kullanılması için öncesinde bir emir ya da kararın varlığı aranmamaktadır. Durdurma işlemine karar verecek kişi bizzat kolluk personelinin kendisidir¹²¹. Kolluk durdurma işlemini uygulamaya karar verirken mevzuat

¹¹⁴ Eryılmaz (2012), s.430.

¹¹⁵ Metli, s.11.

¹¹⁶ Centel/Zafer, s.376.

¹¹⁷ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, E: 2017/1150, K: 2019/482, T: 18.6.2019. (Lexpera)

¹¹⁸ Yargıtay 20. Ceza Dairesi, E: 2019/3883, K: 2020/1358, T: 27.2.2020. (Lexpera)

¹¹⁹ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, E: 2016/756, K: 2019/301, T: 9.4.2019. (Lexpera)

¹²⁰ Yargıtay 10. Ceza Dairesi, E: 2020/2942, K: 2021/13282, T: 9.12.2021. (Lexpera)

¹²¹ Yenisey (2015), s.244; Erdag (2008), s.39; Bıçak, s.323-324; Sevindik, s.78.

hükümlerine göre hareket etmelidir. Burada kolluğun bir sınırlamaya tabi olmaktan durdurma işlemini icra etmesi hukukun üstünlüğü ilkesine aykırıdır¹²². Yine durdurma işleminin uygulanmasına ilişkin yetkinin kötüye kullanmaya müsaade etmeyecek şekilde sınırlarının belli olması gerekmektedir¹²³. Anayasa'ya göre kişi hürriyeti ancak kanunla sınırlandırılabilirdiğinden düzenlemenin, Anayasa'ya aykırı olduğu yönünde görüşler vardır¹²⁴. Burada seyahat özgürlüğü sınırlandırıldığı için Anayasa m. 23'e bakmak gerekir. Madde 23'te sınırlamanın, suç işlenmesini önlemek amacıyla kanunla yapılabileceği düzenlenmiştir. Bu nedenle PVSK'daki düzenlemenin Anayasa'ya uygun olduğu kanaatindeyiz.

Amerikan Yüksek Mahkemesi tarafından 1968'de karara bağlanan Terry v. Ohio davası polisin, şüpheli durumlarda kişilerin üstünde arama yapabilme koşullarına ilişkindir¹²⁵. Karar ile resmi bir amaç doğrultusunda kişilere dokunabilmesi için makul bir sebebin var olması gerektiği ifade edilmiştir¹²⁶. Bu karar uyarınca suç işlenmesini önlemek amacıyla yapılan durdurmada, kişiden şüphelenilebilmesi için objektif bir nedenin varlığının aranması gerekir¹²⁷.

Makul sebep, durdurma işleminden önce var olmalıdır. Başlangıçta olmayan fakat sonradan ortaya çıkan makul sebep, durdurma işlemini hukuka uygun hale getirmez¹²⁸. Makul sebep; önleme amaçlı durdurmada tehlikeye ilişkin somut emarelerin varlığına ilişkinen, adli amaçlı durdurmada durdurulmak istenen kişi ile aranan kişinin aynı kişi olduğuna yönelik olmasıdır¹²⁹.

¹²² **Gillan ve Qunton v. Birleşik Krallık Başvurusu**, AİHM, Başvuru No: 4158/05, T: 12.01.2010, para. 77, <<https://insanhaklari.gen.tr/MetinGoster.aspx?sr=5&nx=0&d=T>> s.e.t. 18.12.2023.

¹²³ **Gillan ve Qunton v. Birleşik Krallık Başvurusu**, AİHM, Başvuru No: 4158/05, T: 12.01.2010, para. 87, <<https://insanhaklari.gen.tr/MetinGoster.aspx?sr=5&nx=0&d=T>> s.e.t. 18.12.2023.

¹²⁴ **Altıparmak/Aytaç/Karahanoğulları ve diğerleri**, s.126.

¹²⁵ Terry v. Ohio, 392 U.S.1 (1968), <<https://caselaw.findlaw.com/us-supreme-court/392/1.html>> s.e.t. 26.12.2023.

¹²⁶ **Yenisey/Nuhoğlu**, s.307.

¹²⁷ **Dayton**, s.34.

¹²⁸ **Eryılmaz** (2012), s.431.

¹²⁹ **Eryılmaz** (2012), s.430.

Kolluk, keyfi olarak ya da fiili durum oluşturacak şekilde durdurma işlemini gerçekleştirirse ya da durdurma sebebi kişiye bildirilmezse, kanunun verdiği görevi uygulamadığı anlamına gelir ve bu durum suç teşkil edebilir¹³⁰. Durdurma işleminde süre her olayın içeriğine göre, oranlılık ilkesi temel alınarak belirlenmez¹³¹. Bununla birlikte işleminin süresine ilişkin açık bir düzenleme bulunmaması, işlemin keyfi uygulamalara açık hale gelmesine yol açmaktadır¹³².

Kolluğun belli bir bölgede rastgele kişi seçerek durdurma işlemi yapması, kimlik sorması bu kişiler üzerinde devletin gözetimi altında oldukları izlenimini uyandırabilir. Bu durum demokratik toplum ilkeleri ile bağdaşmadığı gibi sosyal yaşamın da olumsuz etkilenmesine sebep olabilir¹³³. Kamuya açık bir alanda kollukla karşılaşan kişinin kendisini güvende hissetmesi gerekir. Kolluğa sınırları belli olmayan yetkilerin verilmesi durumunda kolluk varlık amacının dışına çıkacak ve kişilerin tedirgin ve güvensiz hissetmesine neden olacaktır. Bu nedenle bir kişi durduruluyor ya da kişiye kimlik soruluyorsa bunun kanunda belirtilen sebeplere dayanması gerekir.

Yargıtay kararına konu olayda; polis istihbarat bilgisi doğrultusunda gittiği yerde, mesleki tecrübe ve içinde bulunduğu durumdan çıkardığı izlenime dayanarak ulaştığı makul sebeple, durdurma ve yoklama işlemlerini icra etmiştir. Araç içerisinde görünür yerde olan uyarıcı maddelere el konulmuştur. Yargıtay yapılan işlemi hukuka uygun bulmuştur. Fakat karar metnine bakıldığında olay nedeniyle ortaya çıkan “yeterli şüpheye” dayanılarak m. 4/A kapsamında hareket edildiği ifade edilmiştir. Madde 4/A’da makul sebebe dayalı olarak gerçekleştirilen işlemler düzenlenmiştir. Olayda bir şüphe türü gerçekleşmişse bu şüphe doğrultusunda gerekli işlemler yapılmalıydı. Kanaatimizce yapılan işlem hukuka uygun olmakla birlikte karar metninde yeterli şüphe kavramına yer verilmesi işlemin içeriğine aykırıdır¹³⁴.

¹³⁰ Yenisey (2015), s.244.

¹³¹ Özbek (2021), s.55.

¹³² Şahinkaya, s.156.

¹³³ Karakehya, Hakan (2009) “Gözetim ve Suçla Mücadele”: Gözetimin Tarihsel Gelişimi ile Yakın Dönemde Gerçekleştirilen Hukuki Düzenleme ve Uygulamalar Bağlamında Bir Değerlendirme”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:58, S:2, s.342.

¹³⁴ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, E: 2016/380, K: 2019/52, T: 24.1.2019 (Lexpera). Başka bir olayda ise; takibe alınan araçlara ilişkin gerçekleştirilen operasyon esnasında, takipte olan diğer araç-

E. DURDURMA SEBEPLERİ

Durdurma sebebinin durdurulan kişiye bildirilmesi, ortaya çıkması muhtemel bir direncin daha başlangıçta kırılmasına hizmet eder. Durdurma sebebi açıklanmadan ve bu sebebe ilişkin soru sorulmadan başka bir işlem yapılması durdurmayı keyfi bir hale getirir¹³⁵. Kolluğun durdurma işlemini çoğunlukla düşük gelirli kişilere karşı gerçekleştirmesi ayrımcılık yapıldığı ve insanların hak ve özgürlüklerinin kısıtlandığı anlamına gelir¹³⁶.

PVSK'ya, 2.6.2007 tarihli 5681 sayılı Kanun'un 1. maddesi ile m. 4/A düzenlemesi eklenmiştir. PVSK m. 4/A'dan önce kanunda polisin durdurma yetkisi açıkça düzenlenmemiştir. Fakat PVSK eski m. 17'deki kimlik sorma yetkisinin kullanılabilmesi için durdurma yetkisinin de var olduğu kabul edilmekteydi¹³⁷. Madde, kolluğa sadece durdurma yetkisi vermekte, aramaya ilişkin bir yetki vermemektedir¹³⁸.

PVSK m. 4/A'ya göre kişiler ve araçlar;

“a) Bir suç veya kabahatin işlenmesini önlemek,

b) Suç işlendikten sonra kaçan faillerin yakalanmasını sağlamak, işlenen suç veya kabahatlerin faillerinin kimliklerini tespit etmek,

c) Hakkında yakalama emri ya da zorla getirme kararı verilmiş olan kişileri tespit etmek,

ç) Kişilerin hayatı, vücut bütünlüğü veya malvarlığı bakımından ya da topluma yönelik mevcut veya muhtemel bir tehlikeyi önlemek”

amacıyla durdurabilir.

larla birlikte ve irtibatlı olduğu tespit edilen hareket halindeki aracın, delilleri yok etme, kaybetme tehlikesinin de bulunması nedeniyle araç, PVSK m. 4/A uyarınca durdurulmuş ve var olan önleme araması kararı uyarınca araçta arama yapılmıştır. Yargıtay işlemin hukuka uygun olduğuna karar vermiştir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu, E: 2016/20-707, K: 2019/220, T: 19.3.2019 (Kazancı).

¹³⁵ Eryılmaz (2012), s.431.

¹³⁶ Eryılmaz (2003), s.25.

¹³⁷ Yenisey (2015), s.242; Sönmez, s.216.

¹³⁸ Yenisey (2015), s.239.

Sayılan bu sebeplerin aynı anda gerçekleşmesi aranmaz. Sebeplerden birinin gerçekleşmiş olması durdurma işlemin icrası için yeterlidir¹³⁹.

PVSK m. 4/A'nın "a" fıkrası suç ya da kabahat işlenmesini önleme amacını taşıırken "ç" fıkrası bir tehlikenin öncesinde, tehlikeyi önlemek amacını taşımaktadır. Bu fıkralar uyarınca gerçekleştirilen durdurma işlemi önleme amaçlı olarak icra edilir¹⁴⁰. Bu fıkralar önleyici kolluk yetkisi kapsamında yer almaktadır¹⁴¹. Maddenin "b" ve "c" fıkraları doğrultusunda icra edilen durdurma işlemleri ise adli amaçlıdır¹⁴². Kolluk durdurma yetkisini hem idari hem de adli görevleri nedeniyle icra edebilir¹⁴³. Önleme amaçlı icra edilen durdurma işlemiyle; suç işlemek isteyen kişileri caydırmak ve yasalara saygılı kişilere güven vermek gibi amaçlar taşınmaktadır¹⁴⁴. Önleme amaçlı yapılan durdurma işlemi önleme tedbirleri arasında yer alırken, suç şüphesi sonrasında gerçekleştirilen durdurma işlemi koruma tedbiri niteliğindedir¹⁴⁵. Önleme amaçlı durdurmada kişi şüpheli sıfatında değildir. Uzak tehlike önlenmek istenmektedir. Adli amaçlı durdurma bir suçun varlığı söz konusudur¹⁴⁶.

1. Suç veya Kabahatin Önlenmesi

Kolluğun bu sebebe dayanarak durdurma işlemi gerçekleştirebilmesi için somut bazı olguların bulunması gerekir. Kolluk, bu somut olguları mesleki tecrübesi ile değerlendirerek suç ya da kabahat işleneceği neticesine ulaşır ise sebebini de bildirerek durdurma işlemi gerçekleştirilebilir¹⁴⁷.

¹³⁹ Aynı yönde; **Erdağ** (2010), s.43; **Şen/Maviş**, s.390.

¹⁴⁰ **Yenisey** (2015), s.239; **Centel/Zafer**, s.374.

¹⁴¹ **Ergül/Ketizmen**, s.13.

¹⁴² **Centel/Zafer**, s.374.

¹⁴³ **Yenisey** (2015), s.248; **Şahinkaya**, s.143.

¹⁴⁴ **Galeri**, s.111.

¹⁴⁵ **Erdağ** (2008), s.39; **Özbek** (2021), s.50; **Belci**, s.1101.

¹⁴⁶ **Eryılmaz** (2003), s.38-39.

¹⁴⁷ **Yenisey** (2015), s.244.

Sıcak bir yaz gününde palto giyen ve paltosunun içinde bir şeyler olduğu düşünülen kişinin durdurulup duruma ilişkin soru sorulması bu madde kapsamında yer alır¹⁴⁸.

2. Suç Failinin Yakalanması

Suç işleyip kaçan failin yakalanması için gerçekleştirilen durdurma bu madde kapsamındadır¹⁴⁹. Makul sebep ön koşulu burada da aranmaktadır¹⁵⁰. Kolluk suç işleyen failin eşkâline benzeyen kişileri, faili yakalamak adına durdurur ise bu hukuka uygun bir durdurma işlemidir¹⁵¹. Durdurulan kişinin fail olabileceğine ilişkin makul bir sebep bulunmamasına rağmen kişi durdurulmuşsa işlem hukuka aykırı olur. Örneğin erkek olduğu bilinen bir failin yakalanması için kadınların durdurulması bu kapsamda değerlendirilebilir. Yakalanan kişi birine zarar vermesin diye kaba üst araması gerçekleştirilir. Bunun için bir karara/emire ihtiyaç yoktur (AÖAY m. 8/1-b).

3. Hakkında Yakalama Emri ya da Zorla Getirme Kararı Verilmiş Olan Kişileri Tespit Etmek

Bir kişiye ilişkin olarak yakalama emri/zorla getirme kararı verilmişse bu kişiyi tespit etmek amacıyla yapılan durdurma işlemleri, bu madde kapsamındadır. Maddede ifade edilen tespit etmek kavramını bir sonuç olarak anlamak gerekir. Durdurulan kişinin durdurulmasını makul gösterecek bir sebep gerçekleşmemişse işlem hukuka aykırı bir hal alır. İhbar gibi somut bir olgu doğrultusunda kişinin durdurulması gerekir. Aksi halde keyfilik söz konusu olur¹⁵².

4. Tehlikeyi Önlemek

Kolluk, uzak ya da yakın tehlikenin gerçekleşmesini önlemekle yükümlüdür¹⁵³. Kişilere yahut topluma yönelen tehlike söz konusu olduğunda, tehlikeyi önlemek

¹⁴⁸ Eryılmaz (2012), s.430.

¹⁴⁹ Yenisey/Nuhoğlu, s.305.

¹⁵⁰ Yenisey/Nuhoğlu, s.305.

¹⁵¹ Yenisey (2015), s.244.

¹⁵² Yenisey/Nuhoğlu, s.306.

¹⁵³ Yenisey (2015), s.245.

amacıyla durdurma işlemi gerçekleştirilebilir (PVSK m. 4/A-ç). Tehlike kavramı, ceza hukukunda zorunluluk hali kapsamında açıklanmıştır¹⁵⁴. Ceza muhakemesi hukukundaysa tehlike, *zarar ihtimali* olarak ifade edilmektedir¹⁵⁵. Burada şüphelinin hareketlerinin dikkatle takip edilmesi gerekir. Durdurma işlemine sebep olan davranışın durdurulmak istenen kişiye açıklanabilecek derecede belirli olması gerekir¹⁵⁶.

F. DURDURMA YETKİSİNİN KULLANILMASI

Kolluğun durdurma yetkisini kullanmaya karar vermeden önce kendi kendine bazı sorulara cevap vermesi gerekir. Bu sorular¹⁵⁷;

- İcra edilmek istenen durdurma işlemi yasada aranan şartları taşıyor mu?
- Durdurma zamanı uygun mu?
- Durdurma işlemi en elverişli şekilde nerede icra edilebilir?
- Durdurma işleminin destek ekibi gelene kadar ertelenmesi daha uygun olur mu?

Bu sorulara verilecek cevaplara göre durdurma işleminin icrasına karar verilmesi gerekir.

Kolluğun durdurduğu kişiye öncelikle durdurma sebebini açıklaması gerekir. Kolluk, durdurma sebebine ilişkin soru sorabilir, kimlik ya da kişinin yanında bulunması gereken diğer belgelerin ibrazını isteyebilir (PVSK m. 4/A-3). Kolluk durdurduğu kişiye, bilgi ve kimlik sorma işlemlerini birlikte uygulayabilir. Amaca uygun olarak işlemlerden sadece birini uygulama yolunu da seçebilir¹⁵⁸. Kolluğun durdurma sebebi ile bağdaşmayan fakat kolluğun yetki alanı içinde kalan başka durumlara ilişkin soru sormaması gerekir. Çünkü kişiler bilgileri olmayan durumlarla ilişkilendirilmeye çalışıldıklarını düşünüp huzur-

¹⁵⁴ Yenisey (2015), s.245.

¹⁵⁵ Kunter, s.606; Yenisey/Nuhoğlu, s.275.

¹⁵⁶ Galeri, s.130.

¹⁵⁷ Galeri, s.110.

¹⁵⁸ Centel/Zafer, s.375.

suz olabilirler. Belli bir yerden geçen herkese yönelik olarak rutin durdurma, soru sorma işlemi hukuka aykırıdır. Durdurulan kişinin durdurma sebebine ilişkin bir bilgiye sahibi olduğuna yönelik somut verilerin bulunması gerekir¹⁵⁹.

Kolluğun durduğu kişiye karşı nazik davranarak, siz şeklinde hitap etmesi gerekir. Durdurulan kişinin sorulan sorulara cevap verme yükümlülüğü bulunmamaktadır¹⁶⁰. Fakat bu kişinin, kimlik bilgilerine ilişkin sorulara cevap vermek yükümlülüğü vardır (AÖAY m. 27/4). Durdurulan kişinin sıfatı, bu kişiye yönelik olarak farklı bir prosedür uygulanmasını gerektirmemektedir. Durdurulan kişinin resmi sıfat ya da görevinden bağımsız olarak durdurma işlemi, yeknesak bir işlemdir¹⁶¹. Bu sıfat ya da görevler durdurma işlemi takip etmesi muhtemel diğer işlemler açısından önem arz edebilir. Kişinin sorulan sorulara cevap vermemesi halinde bu kişiler bilgi almak amacıyla yakalanamazlar. Bilgi almak amacıyla durdurulan kişiye yönelik şüphe bulunması şart değildir. Ama varsa da bu şüphe basit şüphe seviyesinde olduğundan bu kişi hakkında arama işlemi de gerçekleştirilemez¹⁶². Sorulan sorulara cevap verilmemesi, kişinin aleyhine maddi delillerin de var olması halinde diğer işlemlerin yapılmasına sebep olabilir¹⁶³. Kolluğun soru sorması bir bilgi alma işlemi olup ifade alma işlemi değildir¹⁶⁴. Yine kişi şüpheli sıfatını taşımadığı için bu kişiye haklarının bildirilmesi gerekmez¹⁶⁵.

Kanunda durdurma işleminin icrası için bir zaman sınırı öngörülmemiştir. Durdurma işleminin süresi, durdurma sebebine göre değişmektedir. Bu süre, durdurma sebebine esas teşkil eden işlem için zorunlu olan süre kadardır (PVSK m. 4/A-4). Bundan dolayı durdurma işlemine ilişkin genel bir süre öngörülmemiştir¹⁶⁶. Kişilerin bu zorunlu süreden daha fazla bekletilmesi hukuka aykırıdır¹⁶⁷.

¹⁵⁹ Centel/Zafer, s.375.

¹⁶⁰ Eryılmaz (2003), s.34; Yenisey (2015), s.245.

¹⁶¹ Gökcan, Hasan Tahsin (2008) “Önleyici Kolluk Tedbirleri Karşısında Milletvekili, Hâkim, Savcı, Avukat Gibi Özel Görev ve Sıfata Haiz Kişilerin Durumu”, Polise Görev, Yetki ve Sorumluluk Veren Mevzuat Uygulamaları Eğitim Projesi (MUYEP) Tebliği II, Ankara, s.117.

¹⁶² Eryılmaz (2003), s.42.

¹⁶³ Eryılmaz (2012), s.431.

¹⁶⁴ Eryılmaz (2003), s.42.

¹⁶⁵ Yenisey (2015), s.246.

¹⁶⁶ Erdağ (2008), s.41.

Durdurma işlemi için zorunlu olan sürenin aşılması durumunda 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu¹⁶⁸ (TCK) m. 109'da düzenlenen "Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma" suçu oluşabilir¹⁶⁹. Durdurma sebebi ortadan kalkınca durdurulan kişi ya da araçların yollarına devam etmelerine izin verilmesi gerekir (PVSK m. 4/A-5).

Durdurulan kişinin aracında veya üstünde tehlike oluşturabilecek bir şey ya da silah olduğundan şüphelenen kolluk muhtemel bir zararı önlemek adına gereken tedbirleri alabilir. Fakat kişinin elbiselerinin çıkarılması ya da aracın dışarıdan bakıldığında görülmeyen yerlerinin açılmasını isteyemez (PVSK m. 4/A-6).

Durdurma işlemi sonrasında kolluğun doğrudan arama yapma yetkisi yoktur. Önleme araması ya da adli aramanın yapılabilmesi bu işlemler için aranan şartların olayda gerçekleşmesine bağlıdır. AÖAY m. 27/6'da durdurulan kişi hakkında yoklama biçiminde kontrol yapılabileceği düzenlenmiştir. Kişiye yönelik olarak gerçekleştirilen her temas, arama niteliğinde değildir¹⁷⁰. Maddeye göre ilk aşamada yapılan yoklama işleminin arama boyutuna ulaşmaması gerekir. Kişinin üstü ya da aracında detaylı bir araştırma yapılabilmesi için arama işleminin şartlarının gerçekleşmesi gerekir.

Kolluğun araç durdurabileceği durumlar da PVSK m. 4/A'da düzenlenmiştir. Kolluğun elinde arama kararı/emri varsa durdurma işlemin şartlarının gerçekleşmesi gerekmez¹⁷¹. Ayrıca arama işlemine muhatap olan bir kişide işlem sonrasında yoluna devam edebileceğine ilişkin bir serbestliğin her zaman bulunduğunu söylenemez.

Kolluk, araç durdurma işlemini önceden belirlenen bir aracın durdurulması şeklinde icra edebileceği gibi¹⁷² sabit bir yerde durmak suretiyle de icra edebilir¹⁷³. Bu noktada oto durdurma noktalarına da değinmek gerekmektedir. Sınırdan ya da yasak madde etkisi altında araç kullanmanın yaygın olduğu yerlerde bu

¹⁶⁷ Yenisey (2015), s.246.

¹⁶⁸ T.C. Resmî Gazete, S: 25611, T: 12.10.2004.

¹⁶⁹ Eryılmaz (2008), s.25.

¹⁷⁰ Yenisey/Nuhoğlu, s.307.

¹⁷¹ Centel/Zafer, s.475.

¹⁷² Galeri, s.143.

¹⁷³ Galeri, s.146.

tür kontrol noktaları kurularak kolluk tarafından kontrol yapılmaktadır. Amerikan Yüksek Mahkemesi bu tür kontrolleri kamu güvenliği açısından haklı bulmuştur. Araç durdurma işlemlerinin tarafsız standartlar doğrultusunda gerçekleştirilmesi gerekir. Örneğin her dördüncü aracın durdurulması ya da aynı renk araçların durdurulması gibi bir standart getirilebilir. Böylelikle kolluğun ırk ya da genel görünüşe göre durdurma işlemi yapmasının önüne geçilmiş olacaktır¹⁷⁴.

PVSK m. 4/A'ya ek olarak AÖAY m. 27'de durdurma, durdurma sonrası kontrol düzenlenmiştir. PVSK m. 4/A'da durdurma sonrası durdurulan kişiye belge verilmesine ilişkin bir düzenleme yokken, m. 27/6'daki düzenlemeye göre yapılan kontrolden sonra talep halinde bir tutanak tanzim edilmesi gerekmektedir. Her iki normda da kontrol yapılmaksızın icra edilen durdurma işlemleri sonrasında durdurulan kişiye bir belge verilmesine ilişkin bir düzenleme yoktur. Durdurma işlemi, işlemin tabiatı gereği çoğunlukla kısa süreli olarak icra edilmesi muhtemel bir işlemdir. Durdurma işlemin hukuka aykırı olması durumunda bunun ispatı noktasında sıkıntılar yaşanması muhtemeldir. Bu nedenle durdurma işlemi sonrasında tutanak düzenlenmesi ya da işlemin elektronik ortamda kayıt altına alınmasının zorunlu hale gelmesinde fayda vardır. Düzenlemeler mevcut haliyle Anayasa m. 40/2 ile sağlanan güvenceyi zedelemektedir¹⁷⁵.

Kolluk, görev alanı olan mülki sınırlarda kalmış olmak kaydıyla; hizmet branşı, olay yeri ve zamanına bakılmaksızın karşılaştığı suça müdahale etmek, suçu önlemek, sanık ve suç delilini tespit ederek muhafaza altına alıp konu hakkında yetkili olanlara teslimle yetkilidir. Bu yetki, aynı zamanda kolluk açısından görev anlamına gelmektedir (PVSK Ek m. 4). Madde 25.06.1985'te yürürlüğe girmiştir. Maddenin yürürlük tarihinde hukukumuzda kabahatler suç üst başlığı altında incelendiği için kabahatler açısından da maddenin uygulanması gerekmektedir. Buradan hareketle kolluk görevli olduğu mülki sınırlarda mesai saatleri dışında bir suç veya kabahate ilişkin olarak durdurma işlemi yapabilir.

¹⁷⁴ **Dayton**, s.34.

¹⁷⁵ **Şahinkaya**, s.156-157.

III. KİMLİK SORMA

A. KİMLİK KAVRAMI

Kimlik; kişinin adı, soyadı gibi kişiye ait bazı bilgileri içeren belge olarak tanımlanmaktadır¹⁷⁶. Kimlik belgesi ise nüfus bilgilerini gösteren herhangi bir belgedir¹⁷⁷. Kolluk tarafından kimliği sorulan kişi, kimlik bilgilerini, bir kimlik belgesi ile ispatlamak zorunda değildir. Kimlik belgesini yanında bulundurmak suç ya da kabahat teşkil etmemektedir. Kolluk tarafından kişiye kimliğin ispatı konusunda kolaylık sağlanması gerekir. Bu nedenle belge göstermeden kimliğin ispat edilmesi mümkündür¹⁷⁸. Bununla birlikte Kabahatler Kanunu (KK) m. 40'ta kimliğin bildirilmemesi kabahat olarak düzenlenmiştir. Kolluğun görevi doğrultusunda sorması üzerine kimlik bilgilerinin verilmemesi ya da yanlış bildirilmesi bir kabahat olarak düzenlenmiştir. Kolluk kimliğin ispatı için sunulan belgenin sahte olduğunu düşünüyorsa, belgenin gerçekliğini destekleyecek başka bir belgenin sunulmasını talep edebilir¹⁷⁹.

Ceza Genel Kurulu KK m. 40'a ilişkin olarak verdiği bir kararında yol gösterici nitelikte değerlendirmeler yapmıştır. Buna göre, bu kabahatin işlenmesi için kamu görevlisi olan kişiye kimlik ve adrese ilişkin bilgi vermektan kaçınma ya da yanlış bilgi verilmesi gerekir. Kabahat seçimlik hareketli olup kamu görevlisi olmayanların kimlik sorma yetkisi bulunsa da soruya cevap verilmemesi veya doğru olmayan bilgi verilmesi bu kabahati oluşturmaz. Yine kamu görevlisi olup kimlik sorma yetkisi bulunmayan ya da kimlik sorma yetkisi bulunmakla birlikte göreviyle bağlantılı olarak sorulmaması durumlarında, bu soruya cevap vermemek veya soruya yanlış cevap vermek m. 40'taki kabahati oluşturmaya-caktır. Kabahatin oluşması için bir neticenin gerçekleşmesi aranmamıştır. Yine sonradan kimliğin tespit edilmesinin de geriye yönelik bir tesiri yoktur¹⁸⁰.

¹⁷⁶ **Yılmaz, Ejder** (2005) Hukuk Sözlüğü, 9. Baskı, Ankara, Yetkin, s.689.

¹⁷⁷ **Erdağ** (2010), s.46, Dipnot No: 39.

¹⁷⁸ **Erdağ** (2010), s.46; **Özbek** (2021), s.56.

¹⁷⁹ **Galeri**, s.114-115.

¹⁸⁰ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, E: 2013/469, K: 2015/154, T: 12.5.2015. (Lexpera)

Kişi, hakkında cezai işlem yapılmasını engellemek amacıyla taşımadan başkasına ait kimlik bilgilerini kullanır ve bu bilgiler doğrultusunda resmî belge hazırlanırsa kişinin eylemi TCK m. 206'yı oluştururken, bu bilgi doğrultusunda resmi bir belge hazırlanmazsa kişinin eylemi KK m. 40 kapsamında değerlendirilir¹⁸¹. Otelde kalmak için kendi kimlik bilgileri yerine başkasının kimlik bilgilerini veren kişi bunu, hakkında işlem yapılmasını önleme amacıyla yapmaması durumunda kişinin, TCK m. 268 ya da KK m. 40 yerine 1174 sayılı Kanun m. 17 uyarınca sorumlu tutulması gerekir¹⁸².

Eylem aynı anda kabahat ve suç teşkil ediyorsa KK m. 15/3 uyarınca kişinin sadece suç uyarınca sorumluluğu yoluna gidilmesi gerekir. Örneğin, kişinin eylemi hem KK m. 40'ı hem de TCK m. 206'yı oluşturuyorsa kişi hakkında KK m. 40 uyarınca yaptırım uygulanmamalı sadece TCK m. 206 kapsamında yaptırım uygulanmalıdır.

B. KİMLİK SORMA VE İLİŞKİLİ OLDUĞU HAK VE ÖZGÜRLÜKLER

Kimlik sorma; kişilerin kişilik hakkını (AY m. 12), manevi varlığını (AY m. 17/1) ve özel hayatını (AY m. 20/1) ilgilendiren bir işlemdir¹⁸³. Kimlik sorma yetkisi, önleme amaçlı kullanılabilmesi gibi suç sonrasında adli amaçlı olarak da kullanılabilir¹⁸⁴. Kolluk suç veya kabahat işlenmesini önlemek, bir suçun failini bulmak gibi çok farklı amaçlar ile kimlik sorabilir¹⁸⁵. Kolluk göreviyle bağlantılı olmayan kişisel sebeplerle kimlik sorarsa işlem hukuka aykırı hale gelir. Bu şekilde hareket eden kolluğun sorumluluğu yoluna gidilmesi gerekir.

C. PVSK m. 4/A KAPSAMINDA DÜZENLENEN KİMLİK SORMA İŞLEMİ

Adli ve idari nitelikte olan durdurma ve kimlik sorma işlemleri PVSK m. 4/A'da aynı başlık altında düzenlenmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak “ma-

¹⁸¹ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E: 2017/11094, K: 2019/12054, T: 9.10.2019. (Lexpera)

¹⁸² Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E: 2018/12518, K: 2020/16776, T: 12.10.2020. (Lexpera)

¹⁸³ **Centel/Zafer**, s.372.

¹⁸⁴ **Erdağ** (2010), s.45; **Yenisey** (2015), s.250; **Belci**, s.1101.

¹⁸⁵ Ayrıntılı Bilgi İçin Bakınız; **Metli**, s.30.

kul şüphesi” kavramı kullanılmayıp “makul sebep” kavramı kullanılmıştır. Makul sebep kavramı somut tehlikeyi de kapsayan genel nitelikte bir kavramdır¹⁸⁶. Durdurma ve kimlik sorma işlemlerinin aynı maddede düzenlenmesi yapılan her durdurma işleminde kimlik sorma zorunluluğu olduğu sonucunu doğurmamaktadır¹⁸⁷. Kolluk durdurma işleminde de olduğu gibi görev yeri ile sınırlı olmak üzere, mesai saatleri dışında bir suç veya kabahate ilişkin olarak kimlik sorma işlemi yapılabilir (PVSK Ek m. 4).

Kimlik sorma ile kimlik tespiti birbirlerinden farklı işlemlerdir. Kimlik tespit etme işlemi sonrasında kişi polis kayıtlarına geçirilmektedir. Kimlik sorma işleminde ise kişi polis kayıtlarına geçmemektedir¹⁸⁸. Kimlik tespiti işlemi “fişleme” olarak da ifade edilmektedir¹⁸⁹. Kimlik tespiti ile kişisel bilgiler devlet arşivine kaydedilmektedir. Bu işlem fotoğraf çekmek, parmak izi almak gibi işlemler vasıtasıyla yapıldığı için kişisel hakların ihlal edilmesi neticesini doğuran bir işlemdir. Bu nedenle genel yetkiye dayanılarak kimlik tespiti işlemin yapılması hukuka aykırıdır¹⁹⁰.

Kimlik sorma PVSK m. 4/A-8’de düzenlenmiştir. Maddeye göre kolluk görevini yerine getirirken önce kendi kimliğini muhatabına bildirmeli, sonrasında ilgili kişinin kimliğini sormalıdır. Maddede kolluğun görevini yerine getirirken kimlik sorabileceği ifade edilmiştir. İşlemin uygulanması esnasında bir ölçü ortaya konulmayıp, sınırları belirsiz olan kimlik sorma işlemi keyfi uygulamalara açık bir düzenlemedir¹⁹¹. Durdurma sonrasında kimlik sorma yetkisi bulunan kolluğun, bu kimlik bilgilerini kaydetmeye yetkisi yoktur. Bir görüş bu durumun, durdurma işlemi ile elde edilmek istenen amacı tehlikeye düşürdüğü yönündedir. Görüşe göre, bir suç işlemek isteyen kişinin kimlik bilgilerinin kayde-

¹⁸⁶ Eryılmaz (2012), s.429.

¹⁸⁷ Erdağ (2008), s.45; Eryılmaz (2012), s.430; Gül, Yunus Emre (2018) “PVSK’da Önleme Araması ve Durdurma”, İstanbul Barosu Dergisi, C: 92, S: 3, s.220; Sönmez, s.217.

¹⁸⁸ Yenisey (2015), s.249; Bıçak, s.325; Erdağ (2010), s.45.

¹⁸⁹ Yenisey (2008), s.10.

¹⁹⁰ Yenisey (2008), s.11.

¹⁹¹ Özbek (2021), s.51.

dildiğini bilmesi suçu işlemekten vazgeçmesi noktasında daha etkilidir¹⁹². Kanaatimizce mobese kayıtları gibi pek çok farklı vasıtalarla kimin, hangi saatte nerede olduğunun tespiti artık daha kolaydır. Her durdurma işlemi akabinde kişilerin kimlik bilgilerinin kaydedilmesi kişilerin, devlet beni izliyor hissine kapılmalarına yol açabilir. Yine kimlik ve konum bilgilerinin resmi kayıtlarda bulunması kişilerin devlet tarafından çeşitli kategorilere ayrılmalarına sebep olabilir. Böylelikle kişilerin özel hayat alanlarına kimlik sorma işleminin amacıyla örtüşmeyecek bir şekilde müdahale edilmesi sonucu ortaya çıkacaktır.

Sabit bir yerde duran kişilere kimlik sorulup sorulamayacağı hususuna gelinirse; bir görüşe göre, PVSK m. 4/A'daki düzenleme gereği sadece durdurulan kişilere kimlik sorma işleminin uygulanması gerekir. Durdurma işlemi uygulanmayan kişilere kimlik sorulabilmesi için bunun ayrıca düzenlenmesi gerekir. Buradan hareketle PVSK m. 4/A ile PVSK m. 7 birlikte değerlendirildiğinde m. 4/A zaman itibarıyla sonradan yürürlüğe girdiği için m. 7 kapsamında sabit duran kimselere kimlik sorma işleminin uygulanmaması gerekir¹⁹³. Madde 4/A'da polisin görevini yerine getirirken kimlik sorabileceği ifade edilmiş olup, kişilerin durdurulmuş olması kimlik sorma işleminin ön koşulu olarak ifade edilmemiştir. Yine işlemin konuluş amacına bakılarak madde yorumlandığında, duran kişilere de işlemin uygulanması gerektiği şeklinde yorum yapılması mümkündür.

Kişinin kimliğini açıklamaması veya gerçeğe aykırı açıklaması gibi durumlarda yoluna devam etmesine izin verilmemektedir. Keza KK m. 40'ta bu durum yaptırıma bağlanmıştır. Bu aşamada durum savcıya bildirilir. Kişinin kimliği öğrenilinceye kadar kişiye gözaltına alma işlemi uygulanır. Durdurma ile başlayan bu sürece tutuklama ile devam edilebilir. Gözaltına alma ve tutuklama işlemleri CMK'da öngörülen usul çerçevesinde yerine getirilir (PVSK m. 4/A-9). Avcı'ya göre; gözaltı süresinin bitiminin ardından halen kimlik tespiti yapılmamışsa, CMK'da belirtilen usul takip edilerek kişi tutuklanabilir. Bu görüşe göre olayda, muhakeme hukuku amacıyla uygulanan bir koruma tedbiri söz

¹⁹² Eryılmaz (2008), s.23.

¹⁹³ Özbek (2021), s.51-52.

konusu olmadığı için gözaltına alma ve tutuklama işlemleri için aranan tüm şartların olayda gerçekleşmesinin aranmaması gerekir. Burada kendine özgü bir koruma tedbiri söz konusudur. Kimliğin tespitiyle kişinin hemen serbest bırakılması gerekir¹⁹⁴. Bir diğer görüşe göre; burada gözaltına alma tedbirine başvurulması yerinde bir düzenlemedir. Fakat PVSK'da tutuklamaya ilişkin bir düzenlemenin olması gereksiz olup, düzenlemeyle hakimlere işini öğretmek amacının taşındığı izlenimi verilmektedir¹⁹⁵. Bu görüşlere ek olarak sırf maddede sayılan sebeplere dayanılarak kişilerin tutuklanmasının CMK m. 100/4'e aykırı olduğu yönünde de görüşler bulunmaktadır¹⁹⁶. PVSK m. 4/A-9'daki bu düzenleme Anayasa m. 19'a dayandırılmak istenebilir. Fakat Anayasa'daki düzenleme istisnai bir nitelikte olup m. 4/A-9'da olduğu gibi genel bir durum haline getirilip uygulanmaması gerekir¹⁹⁷. PVSK m. 4/A-9'un bu şekilde Anayasal bir temele oturtulması her yükümlülük ihlalinde tutuklama kararı verilebilmesi sonucunu doğurabilir. Bu durum da Anayasa ile tanınan pek çok güvencenin ihlali anlamına gelmektedir. Bununla birlikte kanun koyucu kimliğin tespit edilememesini bir tutuklama sebebi olarak kabul etmek istiyor ise CMK'da ya da Anayasa'da buna ilişkin değişiklik yapılması gerekir¹⁹⁸. Fakat böyle bir değişiklik yapılması işlemin oranlılık ilkesine aykırılığını ortadan kaldırmayacaktır¹⁹⁹. CMK m. 100'deki şartlar oluşmadan bu maddeye dayanarak tutuklama tedbirine başvurulabilmesi, kimliği bildirmeme kabahatinin suça dönüşmesi anlamına gelir. Maddeye dayanılarak gerçekleştirilen tutuklamanın süresi açıkça düzenlenmemiştir. Bu belirsizlik cezaların yasallığı ilkesinin ihlali anlamına gelmektedir²⁰⁰.

PVSK m. 4/A ile kişinin, kimliği anlaşılincaya kadar gözaltına alınabileceği, gerekirse tutuklanabileceği düzenlenmiştir. Madde 4/A yetki ve usul açısından

¹⁹⁴ **Avcı**, s.185.

¹⁹⁵ **Yurtcan**, s.20.

¹⁹⁶ **Eryılmaz** (2008), s.22; **Altıparmak/Aytaç/Karahanoğulları ve diğerleri**, s.127-128.

¹⁹⁷ **Altıparmak/Aytaç/Karahanoğulları ve diğerleri**, s.128.

¹⁹⁸ **Erdağ** (2010), s.48.

¹⁹⁹ **Özbek** (2021), s.56.

²⁰⁰ **Centel/Zafer**, s.379.

CMK hükümlerine atıf yapılmakla birlikte, burada gözaltına alma işlemi için CMK m. 91’de düzenlenen gözaltı işleminden farklı koşullar aranmaktadır. Kimliğin anlaşılması açık uçlu bir ifade olup gözaltı süresine ilişkin bir üst sınır vermemekte ve keyfi uygulamalara yol açabilecek niteliktedir. Yine bu ifade CMK m. 91’de öngörülen gözaltı süresinin kıyasen uygulanmasına engel olacak niteliktedir. Tutuklama suç şüphesinin varlığında dahi her istenildiğinde başvurulabilecek bir tedbir değildir. PVSK m. 4/A-9’daki bu düzenleme Anayasa m. 13 ile ortaya konulan ölçülülük ilkesine aykırıdır. Bununla birlikte kimliği tespit edilemeyen bir kişinin toplum içine salınmasıyla toplumun huzur ve güvenliği bozulabilir. Bu gibi durumlarda koruma tedbirlerine değil önleme yakalaması gibi bir önleme tedbirine başvurularak olayın çözülmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Kimliği belirlendikten sonra, serbest bırakmaya engel başka bir durum yoksa kişinin serbest bırakılması gerekir (PVSK m. 4/A-9). Kimlik tespiti amacıyla tutulan kişiye, kimlik tespiti yapıldıktan sonra talebi halinde işleme dair bir belge verilir (PVSK m. 4/A-10). Kanuna göre, gerçekleştirilen bir durdurma işlemi akabinde, kolluğun kişinin kimlik bilgilerini öğrenmesi halinde yapılan işleme ilişkin belge düzenleme zorunluluğu bulunmamaktadır. Kanaatimizce PVSK m. 4/A-10’da bir istisna olarak düzenlenen bu hususun durdurma ve kimlik sorma işlemlerine ilişkin genel kural olması gerekir. Böylelikle durdurma veya kimlik sorma işlemleri kaynaklı bir hak ihlalinde durum tespiti kolay bir şekilde yapılabilir. Durdurulan veya kimliği sorulan herkese bir belge verilmesi ayrıca bir iş yükü gibi görülebilir. Fakat matbu belgeler kullanılması ya da elektronik ortamda belge oluşturulması bu işin hızlı bir şekilde çözülmesine yardımcı olacaktır²⁰¹. Örneğin, kolluğun kimlik sorma işlemi sonrasında kimlik bilgisini öğrendiği kişiye sosyal medyadan ulaşması halinde, muhatap kişinin elinde bu duruma kaynaklık eden işleme ilişkin bir belge bulunmaması ispat açısından sorun oluşturmaktadır. Burada belge düzenlemenin zorunlu olması kişilerin güvende hissetmelerini de sağlayacaktır. Bu şekilde hareket eden kolluk görevlisinin eylemi TCK m. 136’da düzenlenen “Verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme” suçunu oluşturabilir. Yine burada kolluğun disiplin hukuku kapsamında da sorumluluğuna

²⁰¹ Aynı yönde; Eryılmaz (2008), s.24.

gidilebilir. Bu doğrultuda eylem; 7068 sayılı Kanun²⁰², m. 8/5'te düzenlenen “Hizmet içinde resmi sıfatının gerektirdiği saygınlığı ve güven duygusunu sarsacak eylem ve davranışlarda bulunmak” kapsamında değerlendirilebilir.

Kişinin kimliği, nüfusa kayıtlı olmaması nedeniyle tespit edilememiş ise nüfusa kaydı için gerekli işlemler yapılır (PVSK m. 4/A-11).

Kimliği sorulan kişi bu konuda yalan beyanda bulunursa eylemi, TCK m. 206'daki “Resmî belgenin düzenlenmesinde yalan beyan” suçunu oluşturabilir. Suçun oluşması için resmî belgenin düzenlenmesinde gerçek olmayan bir beyanda bulunmak yeterlidir²⁰³. Kamu görevlisine kendi kimlik bilgileri yerine başkasına ait kimlik bilgilerinin verilmesi ya da uydurma kimlik bilgilerinin verilmesi durumunda eylem kabahat kapsamında değerlendirilirken, kişi hakkında cezai bir işlem yapılmasından kurtulmak amacıyla buna başvurursa eylemin suç kapsamında değerlendirilmesi gerekir²⁰⁴. Kişi kimliği hakkında hiçbir şey söylemezse eylem bu suçu oluşturmaz. Kişinin eylemi KK m. 40'ta düzenlenen “kimliği bildirmeme” kabahatini oluşturur. Kimlik hususunda yalan beyanda bulunmuşsa ve kamu görevlisinin beyanın doğruluğunu araştırma yükümlülüğü varsa KK m. 40 kapsamında işlem yapılması gerekir²⁰⁵. Kişinin eylemi kimliği bildirmeme kabahatini oluşturuyor ise bu fiil, bir suç olmadığı için sadece bu sebebe dayanarak kişinin tutuklanmasına karar verilmemelidir²⁰⁶. Kişinin eylemi olayın içeriğine göre TCK m. 268'deki “Başkasına ait kimlik veya kimlik bilgilerinin kullanılması” suçunu ya da TCK m. 204'teki “Resmi belgede sahtecilik” suçunu da oluşturabilir²⁰⁷. Kişinin kimliğini sözlü olarak ispat etmeye çalışması halinde ise KK m. 40 doğrultusunda işlem yapılmaması gerekir²⁰⁸. KK m.

²⁰² T.C. Resmî Gazete, S: 30354, T: 08.03.2018, 1. Mükerrer No: 7068.

²⁰³ Koca, Mahmut/Üzülmez, İlhan (2020) Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 7. Baskı, Ankara, Adalet, s.802.

²⁰⁴ Koca/Üzülmez, s.803.

²⁰⁵ Koca/Üzülmez, s.804.

²⁰⁶ Eryılmaz (2008), s.22.

²⁰⁷ Centel/Zafer, s.373.

²⁰⁸ Eryılmaz (2008), s.22.

40/2’de kimliği belirlenemeyen kişinin tutularak savcıya haber verileceği düzenlenmiştir. KK m. 40/2’de tutma kavramı tercih edilmekle birlikte bir görüşe göre, bu kavram yakalama yenine kullanılmıştır²⁰⁹. KK m. 40’a göre kimliği belirlenemeyen kişinin önce gözaltına alınması sonrasında gerekirse tutuklanması gerekir. Fakat kanaatimizce burada önleme tedbirleri uyarınca hareket edilmesi gerekir.

Kimliği tespit edilemeyen kişinin yabancı olması durumunda, 5682 sayılı ve 5683 sayılı Kanunlar uyarınca işlem yapılması gerekir (PVSK m. 4/A-12).

Anayasa Mahkemesi insanı küçük düşüren ve utandıran muamelelerin insan haysiyetiyle bağdaşmadığını kabul etmektedir²¹⁰. Mahkeme kararına konu bir olayda, polisin başvuru kimlik sorması üzerine başvuru da polisten kimlik göstermesini istemiş, taraflar arasında çıkan tartışma neticesinde başvuru kelepçelenerek polis merkezine götürülmüştür. Kelepçelenme nedeniyle başvuru el bileklerinde sıyrıklar oluşmuştur. Mahkeme olaya ilişkin yaptığı değerlendirmesinde, başvuru elindeki yaralanmalar ve polisin olay anındaki sözleri nedeniyle kelepçelenme işlemi ile başvuru küçük düşürülmek ve başvurucuya bir ders verilmek istendiği, vücut bütünlüğüne zarar vermek amacıyla hareket edildiği kanaatine ulaşmıştır. Başvurucunun insan haysiyetiyle bağdaşmayan muameleye maruz kalması nedeniyle ihlal kararı verilmiştir²¹¹. Bu karara göre m. 4/A-9 uyarınca gözaltına alınan kişiye kelepçe takılabilmesi için olayda kelepçe takılmasını haklı gösterecek başkaca durumların olması gerekir. Buna ek olarak polise kimlik sorulması TCK m. 265’te düzenlenen “Görevi yaptırmamak için direnme” olarak kabul edilmemektedir.

AİHM kimlik göstermeme nedeniyle kısa süreli gözaltına alma işlemlerini hak ihlali olarak değerlendirmemiştir²¹². Mahkeme K.-F. v. Almanya davasında, kimlik tespiti için kanunlarca öngörülmüş bir süre varsa ve kimlik tespiti için

²⁰⁹ **Avcı**, s.168.

²¹⁰ **Tahir Canan Başvurusu (1)**, AYM, Başvuru No: 2012/969, K.T. 18.09.2013. (Kazancı)

²¹¹ **Mehmet Uçar Başvurusu (1)**, AYM, Başvuru No: 2015/7357, K. T. 3/4/2019. (Kazancı)

²¹² **Altıparmak/Aytaç/Karahanogulları ve diğeri**, s.128-129.

gerçekleştirilen alıkoyma işlemi kanun ile öngörülen bu sürenin aşılmasını, AİHS m. 5/1-c bendinin ihlali olarak değerlendirmiştir²¹³. Mahkeme başka bir kararda, idari bir emre uyulmaması nedeniyle on dokuz saat gözaltına alınma işlemini hak ihlali olarak kabul etmiştir²¹⁴. Konuya ilişkin AİHM Başbakkal Kara-Türkiye kararında, başvuru yakalama işlemi sonrasında icra edilen kimlik tespiti ve sağlık kontrolü sonrasında serbest bırakılmıştır. Bu işlemler 2 saat 15 dakika sürmüştür. Mahkeme somut olayın özellikleri uyarınca durumu değerlendirdiğinde özgürlükten yoksun bırakılma süresi açısından ölçülü olduğunu ifade etmiştir²¹⁵. AİHM hava alanında gerçekleştirilen kimlik kontrolü sonrasında durdurulan ve birkaç saat ayrı bir odada kalması istenen kişinin yapmış olduğu başvuru hakkında, gerekli formalitelerin yerine getirilebilmesi için aranan sürenin aşılmamış olmasından dolayı kabul edilemezlik kararı vermiştir²¹⁶.

IV. DURDURMA VE KİMLİK SORMA YETKİLERİNİN DENETLENMESİ

Durdurma ve kimlik sorma işlemleri kanun hükmünün icrası niteliğinde olduğu için usulüne uygun gerçekleştirilmeleri halinde kolluk, hukuka uygunluk hali içerisinde. Hukuka uygunluk sınırlarını aşmayan kolluğun eylemi nedeniyle hak ihlali meydana gelmesi halinde kolluğun sorumluluğu doğmamaktadır (TCK m. 24/1)²¹⁷. Hukuka uygunluk nedeninde sınırın aşılması durumundaysa TCK m. 27/1 uyarınca hareket edilmesi gerekir. Buna göre fiilin taksirle işlenmesi durumunu cezalandıran suça ilişkin maddenin indirim yapılarak olaya uygulanması gerekir. Failin kasten hareket etmesi durumundaysa olaya TCK m. 27/1 uygulanmamalı fail fiilinden sorumlu tutulmalıdır²¹⁸.

²¹³ Dutertre, s.79.

²¹⁴ Epple/Almanya, 77909/01, 24.3.2005, para. 45; Naklen, **Altıparmak/Aytaç/Karahanoğulları ve Diğerleri**, s.129.

²¹⁵ **Başbakkal Kara v. Türkiye Başvurusu (2)**, AİHM, Başvuru No: 49752/07, K.T. 17.10.2017, para. 5-38-39, <<https://insanhaklari.gen.tr/MetinGoster.aspx?sr=1&nx=0&d=T>>.

²¹⁶ **Gahramanov v. Azerbaycan Başvurusu (1)**, AİHM, Başvuru No: 26291/06, K.T. 15.10.2013, <<https://insanhaklari.gen.tr/MetinGoster.aspx?sr=2&nx=0&d=3>>.

²¹⁷ Eryılmaz (2003), s.38.

²¹⁸ Akbulut, s.601-602.

Hukuka aykırı durdurma ve kimlik sorma işlemlerine ilişkin olarak kolluğun disiplin sorumluluğu, tazminat sorumluluğu doğabileceği gibi eylemin niteliğine göre çeşitli suçlar²¹⁹ da oluşabilir. Kolluğun eylemi birden çok suç oluştursa TCK m. 44'teki fikri içtima hükümleri uygulanmalı ve kişi en ağır cezayı gerektiren suçtan cezalandırılmalıdır.

CMK m. 141'de koruma tedbirlerinden doğan tazminat istenebilecek haller sayılmıştır. Madde ile ancak madde kapsamında sayılan koruma tedbirlerine ilişkin belirtilen sebeplere bağlı zararların tazmini mümkündür²²⁰. Koruma tedbiri olarak uygulanan durdurma ya da kimlik sorma işlemleri kaynaklı tazminat talepleri CMK m. 141 kapsamında düzenlenmemiştir. Bu nedenle bu işlemler kaynaklı talepler CMK uyarınca ileri sürülemez. Meydana gelen zarar adli yargıda genel hükümler çerçevesinde açılacak bir tazminat davası ile devletten talep edilebilir²²¹. Tazminat talebine konu durdurma veya kimlik sorma işlemleri önleme tedbirleri kapsamında yer alıyor ise, burada bir idari kolluk faaliyeti söz konusu olduğu için 657 sayılı Kanun m. 13/1 uyarınca tam yargı davası açılması gerekir²²².

Yargıtay, hukuka aykırı yöntemle ele geçirilen delillerin hükme esas alınmayacağını belirtmiştir²²³. Buradan hareketle hukuka aykırı bir durdurma veya kimlik sormadan ulaşılan delil, hukuka aykırı nitelikte olup yargılamada kullanılmayacağını kabulü gerekir²²⁴.

²¹⁹ **Erdağ** (2010), s.56.

²²⁰ **Ünver, Yener/Hakeri, Hakan** (2019) Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. 2, Ankara, Adalet, s.1071; **Şahin, Cumhur/Göktürk, Neslihan** (2019) Ceza Muhakemesi Hukuku-I, 19. Bası, Ankara, Seçkin, s.390.

²²¹ Aynı yönde; **Aydın, Murat** (2012) Arama ve El Koyma, 2. Baskı, Ankara, Seçkin, s.154; **Şahinkaya**, s.181.

²²² **Gözler/Kaplan**, s.758.

²²³ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, E: 2017/7-961, K: 2019/622, T: 22.10.2019 (Kazancı); Aynı yönde, **Centel/Zafer**, s.850.

²²⁴ **Erdağ** (2010) s.56; Aynı yönde, **Gül**, s.222.

SONUÇ

Durdurma ve kimlik sorma işlemleriyle çeşitli hak ve özgürlükler sınırlandırılmaktadır. Bu hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına giden yolda adeta bir kapı görevi taşıyan işlemlerin ancak mevzuatta belirtilen koşulların gerçekleşmesi halinde uygulanması gerekir.

Durdurma işlemiyle hangi hakkın kısıtlandığı noktasında doktrinde tartışma bulunmaktadır. Bu çalışmada işlem ile kişinin serbestlik hissi ortadan kalkmadığı için seyahat hürriyetinin sınırlandığı görüşü benimsenmiştir.

Durdurma işlemine giden yoldaki ilk adım olan makul sebep kavramının kesin sınırlar çizilerek tanımlanması zor olup, bir tanımlama yapılması halinde bu tanımlama, uygulamada karşılaşılabilecek olayların çeşitliliği nedeniyle yetersiz kalabilir. Bu nedenle durdurma işleminde makul sebebin gerçekleşip gerçekleşmediğine olaya bakarak karar verilmesi gerekir. Kavram kötüye kullanılmaya müsait olmakla birlikte konu hakkında uzmanlık kazanmış uygulayıcı ve denetleyiciler kavramın kötüye kullanılması önündeki en büyük engel olacaktır.

PVSK m. 4/A'da durdurulan kişinin yoklama suretiyle kontrol edilebileceği düzenlenmiştir. Burada yapılan işlemin arama boyutuna ulaşmamasına dikkat edilmelidir. Kişinin rızasının var olması durdurma sonrasında şartları oluşmadan yapılan arama işlemini hukuka uygun hale getirmez. Yoklama ve arama iki farklı işlem olup işlemlerin art arda icra edilmesi yoklamanın arama içerisinde erimesine neden olmayacaktır. Her iki işlemin hukuka uygunluğunun ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir.

PVSK m. 4/A-9'da ve çeşitli düzenlemelerde kendisine yer bulan "Tutma" işleminin ayrı bir başlık altında açıkça düzenlenmesinde fayda vardır. İşlemin tanımlanması ve sınırının çizilmesi hukuk devleti ilkesinin bir gereğidir. Yine maddede kişinin kimliğinin tespit edilememesi halinde gözaltına alma ve tutuklama tedbirlerine başvurulabileceği ifade edilmiştir. Burada CMK'ya yetki ve usul açısından atıfta bulunulmakla birlikte işlemler için CMK'da aranan şartlardan başkaca şartlar aranmaktadır. PVSK ve CMK aynı işlem için farklı koşullar aramakta olup bu çelişkin ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Durdurma işlemi bittikten sonra PVSK m. 4/A'da durdurulan kişinin ayrılımlarına izin verilir denilmiştir. Bu ifade işlemin özü ile çelişmektedir. Bu nedenle ifadenin gidebilme inisiyatifinin durdurulan kişide olduğu noktasında şüphe uyandırmayacak bir şekilde değiştirilmesi gerekmektedir.

Durdurulan ya da zaten duran kişilere kimlik sorulması mümkündür. İşlem sonrasında belge düzenlenmesiye herhalde zorunlu değildir. Fakat muhtemel hukuka ayrılıkların ispatı için matbu ya da elektronik ortamda belge hazırlanmasının zorunlu hale getirilmesi, kişilerin hukuki güvenliklerinin sağlanması açısından daha yerindedir.

PVSK m. 4/A'da durdurma işlemi için makul sebebin varlığı yeterli görülürken AÖAY m. 27/2'de "umma" derecesinde makul şüphenin varlığı aranmıştır. Aynı işleme ilişkin farklı şartların aranması işlemin yeknesak bir şekilde uygulanmasını engelleyici niteliktedir. Yönetmeliğin PVSK hükümleri uyarınca yeniden düzenlenmesi gerekir.

PVSK'ya göre kimliği tespit edilemeyen kişilerin tutuklanması mümkündür. Sadece kimliğinin tespit edilemiyor olması nedeniyle kişilerin tutuklanması Anayasa'da düzenlenen ölçülülük ilkesine aykırıdır. Konunun önleme tedbirleri kapsamında çözülmesi yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Berrin** (2021) Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8. Baskı, Ankara, Adalet.
- Akyılmaz, Bahtiyar/Sezginer, Murat/Kaya, Cemil** (2017) Türk İdare Hukuku, 8. Baskı, Ankara, Seçkin.
- Altıparmak, Kerem/Aytaç, Ahmet Murat/Karahanoğulları, Onur/Hançer, Türkan/Aydın, Devrim** (2007) “Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda Değişiklik: Durdurma- Kimlik Sorma- Arama- Parmak İzi Alınması- Silah Kullanma”, Hukuk ve Adalet, S:11, s.117-140.
- Atay, Ethem Ender** (2016) İdare Hukuku, 5. Baskı, Ankara, Turhan.
- Avcı, Mustafa** (2008) “Önleme Amaçlı Özgürlük Kısıtlamaları”, Polise Görev, Yetki ve Sorumluluk Veren Mevzuat Uygulamaları Eğitim Projesi (MUYEP) Tebliğleri II, Ankara, s.163-192.
- Aydın, Murat** (2012) Arama ve El Koyma, 2. Baskı, Ankara, Seçkin.
- Belci, Ozancan** (2020) “Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanununun Ceza Muhakemesi Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:22, S:2, s.1089-1122.
- Bıçak, Vahit** (2018) Ceza Muhakemesi Hukuku, 4. Bası, Ankara, Seçkin.
- Centel, Nur/Zafer, Hamide** (2021) Ceza Muhakemesi Hukuku, 20. Bası, İstanbul, Beta.
- Çağlayan, Ramazan** (2018) İdare Hukuku Dersleri, 6. Baskı, Ankara, Adalet.
- Dayton, A. Kimberley** (2001) “Oto Durdurma ve Amerikan Anayasası, 4 No’lu Ek Madde”, Çeviri: Akademi Tercüme, Ceza Hukuku Reformu Sempozyum 20-23 Ekim 1999 Taksim Park Plaza Otel, 1. Bası, İstanbul, Beta, s.31-38.
- Dutertre, Gilles** (2003) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler, Almanya, Avrupa, <<https://www.anayasa.gov.tr/media/3600/aihmkararlarindanornekler.pdf>> s.e.t. 18.12.2023.
- El Kitapları Serisi - 1, <https://www.anayasa.gov.tr/media/3544/01_ozgurluk_guvenlik_hakki.pdf> s.e.t. 20.12.2023.
- Erdağ, Ali İhsan** (2008) “Kolluğun Durdurma Yetkisi ve Durdurma Üzerine Yapılabilecek İşlemler”, Polise Görev, Yetki ve Sorumluluk Veren Mevzuat Uygulamaları Eğitim Projesi (MUYEP) Tebliğleri II, Ankara, s.39-46.
- Erdağ, Ali İhsan** (2010) “Kolluğun “Durdurma ve Kimlik Sorma” Yetkisi (PVSK madde 4/A)”, Ankara Barosu Dergisi, S:4, s.37-60, <<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/397756>> s.e.t. 20.12.2023.

- Ergül, Ozan/Ketizmen, Muammer** (2007) “Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu’nda Yapılan Değişiklikler Üzerine”, *Güncel Hukuk*, S:44, s.12-19.
- Eryılmaz, M. Bedri** (2003) *Türk ve İngiliz Hukukunda ve Uygulamasında Durdurma ve Arama*, Ankara, Seçkin.
- Eryılmaz, M. Bedri** (2008) “5681 Sayılı Kanun ile Polis Vazife ve Salahiyet Kanundaki Değişiklikler Sonrası Oluşan Yeni Durum; Bir Adım İleri, İki Adım Geri”, *Polise Görev, Yetki ve Sorumluluk Veren Mevzuat Uygulamaları Eğitim Projesi (MUYEP) Tebliğleri II*, Ankara, s.17-38.
- Eryılmaz, Mesut Bedri** (2012) *Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri*, 1. Baskı, Ankara, Seçkin.
- Galeri, AYTEKİN** (2009) *Önleyici Polislik*, 2. Baskı, Ankara, Seçkin.
- Gök, Mehmet** (2015) T.C. İçişleri Bakanlığı, “Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği, Önleme Aramalarında Mülki İdare Amirinin Görev, Yetki ve Sorumlulukları, nezarethanelerin Denetimi, Cezaevlerinin haricen Korunması, Sevk ve Nakillerle ilgili Faaliyetler, Mevzuat ve Uygulama örnekleri”, Sayı: 200/39, <<https://www.icisleri.gov.tr/mulkiyeteftis/inceleme-arastirma-raporlari>> s.e.t. 19.12. 2023.
- Gökcan, Hasan Tahsin** (2008) “Önleyici Kolluk Tedbirleri Karşısında Milletvekili, Hâkim, Savcı, Avukat Gibi Özel Görev ve Sıfata Haiz Kişilerin Durumu”, *Polise Görev, Yetki ve Sorumluluk Veren Mevzuat Uygulamaları Eğitim Projesi (MUYEP) Tebliğleri II*, Ankara, s.111-120.
- Gözler, Kemal/Kaplan, Gürsel** (2017) *İdare Hukuku Dersleri*, 19. Baskı, Bursa, Ekin.
- Gözübüyük, A. Şeref/Gölcüklü, Feyyaz** (2016) *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi*, 11. Baskı, Ankara, Turhan.
- Gül, Yunus Emre** (2018) “PVSK’da Önleme Araması ve Durdurma”, *İstanbul Barosu Dergisi*, C:92, S:3, s.218-238.
- Kalabalık, Halil** (2017) *İnsan Hakları Hukuku*, 5. Baskı, Ankara, Seçkin. (İnsan Hakları Hukuku)
- Kalabalık, Halil** (2019) *İdare Hukuku Dersleri*, 4. Baskı, C. II, Ankara, Seçkin. (İdare Hukuku Dersleri)
- Karakehya, Hakan** (2009) ““Gözetim ve Suçla Mücadele”: Gözetimin Tarihsel Gelişimi ile Yakın Dönemde Gerçekleştirilen Hukuki Düzenleme ve Uygulamalar Bağlamında Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C:58, S:2, s.319-358.

- Karakehya, Hakan** (2022) Ceza Muhakemesi Hukuku, 4. Baskı, Eskişehir, Nisan.
- Koca, Mahmut/Üzülmez, İlhan** (2020) Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 7. Baskı, Ankara, Adalet.
- Kunter, Nurullah** (1986) Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 8. Bası, İstanbul, Kazancı Matbaacılık.
- Metli, Osman** (2015) “Kolluk Görevlilerinin Durdurma Kontrol Kimlik Sorma ve Kimlik Tespiti Yetkileri”, (Yüksek Lisans), Zirve Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, <<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>> s.e.t. 29.05.2021.
- Özbek, Veli Özer** (2005) CMK İzmir Şerhi, Ankara, Seçkin.
- Özbek, Veli Özer** (2008) “Önleme Araması”, Polise Görev, Yetki ve Sorumluluk Veren Mevzuat Uygulamaları Eğitim Projesi (MUYEP) Tebliği II, Ankara, s.67-92.
- Özbek, Veli Özer** (2021) Polis Hukuku ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Temel Haklara Müdahaleler, 1. Baskı, Ankara, Seçkin.
- Öztürk, Bahri/Tezcan, Durmuş/Erdem, Mustafa Ruhan/Sırma Gezer, Özge/Saygılar Kırıt, Yasemin F./Alan Akcan, Esra/Özaydın, Özdem/Erden Tütüncü, Effer/Altınok Willemins, Derya/Tok, Mehmet Can** (2019) Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 13. Baskı, Ankara, Seçkin.
- Sarıgül, Ali Tanju** (2013) İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinde Kişiyi Tanınan Özgürlük ve Güvenlik Hakkı, 1. Baskı, Ankara, Seçkin.
- Sevindik, Mürsel** (2010) Polis Savunma Taktikleri, 5. Baskı, Ankara, Detamat Tanıtım Matbaacılık Hizmetleri San, Tic. Ltd. Şti.
- Sönmez, Nevzat** (2011) “Önleyici Kolluk Hizmetleri Bağlamında Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu’na Göre Polisin Durdurma Yetkisi”, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:6, S:1, s.213-265.
- Sürücü, A. Sinan** (2010) İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında ve Türkiye’de Tutuklama, 1. Baskı, Ankara, Seçkin.
- Şahin, Cumhur/Göktürk, Neslihan** (2019) Ceza Muhakemesi Hukuku-I, 19. Bası, Ankara, Seçkin.
- Şahinkaya, Onur** (2020) Önleyici Yakalama ve Durdurma Dünü-Bugünü-Yarını, 1. Baskı, İstanbul, On iki levha.
- Şen, Ersan/Maviş, Mert** (2022) Polisin Durdurma ve Arama Yetkisi”: Şen, Ersan (Editör), Yorumluyorum XXVI, 1. Baskı, Ankara, Seçkin.

- Şirin, Tolga** (2018) Özgürlük ve Güvenlik Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru
- Ünver, Yener/Hakeri, Hakan** (2019) Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, C. 2, Ankara, Adalet.
- Yayla, Mehmet** (2016) İspat ve Şüphe, Ankara, Seçkin.
- Yenisey, Feridun** (2008) “Faili “Tekrar Tanımaya Yarayan” Önleme ve Koruma Tedbirleri Durdurma, Kimlik Sorma, Kimlik Tespiti, Parmak İzi Alma, Fotoğraf Çekme Fizik Kimliğin Tespiti”, Polise Görev, Yetki ve Sorumluluk Veren Mevzuat Uygulamaları Eğitim Projesi (MUYEP) Tebliğleri II, Ankara, s.5-16.
- Yenisey, Feridun** (2015) Kolluk Hukuku, 2. Baskı, İstanbul, Beta.
- Yenisey, Feridun/Nuhoğlu, Ayşe** (2020) Ceza Muhakemesi Hukuku, 8. Baskı, Ankara, Seçkin.
- Yılmaz, Ejder** (2005) Hukuk Sözlüğü, 9. Baskı, Ankara, Yetkin.
- Yurtcan, Erdener** (2007) “PVSK Değişikliğine Dair Birkaç Not”, Güncel Hukuk, 8-44 Sayısı.